3
C
15

30 maart 1966

CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK

Vrije-tijdsbesteding in Nederland 1962-1963

Deel 8

Een samenvattend overzicht: karakteristieke patronen

CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK
BIBLIOTHEEK

UITGEVERSMAATSCHAPPIJ W. DE HAAN N.V.
HILVERSUM, 1966

(1)

3 C 15

CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK

Vrije-tijdsbesteding in Nederland 1962-1963

Deel 8

Een samenvattend overzicht: karakteristieke patronen

CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK
BIBLIOTHEEK

UITGEVERSMAATSCHAPPIJ W. DE HAAN N.V.
HILVERSUM, 1966

VERKLARING DER TEKENS

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
-	= nihil
-	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0.0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
<	= minder dan, respectievelijk kleiner dan
>	= meer dan, respectievelijk groter dan
1964 - 1965	= 1964 tot en met 1965
1964/1965	= het gemiddelde over de jaren 1964 tot en met 1965
1964/'65	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enzovoort, beginnend in 1964 en eindigend in 1965
1954/'55 - 1964/'65	= boekjaar enzovoort, 1954/'55 tot en met 1964/'65

Ingeval van afronding kan het voorkomen, dat de totalen niet geheel overeenstemmen met de som der opgetelde getallen.

Verbeterde cijfers in staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN

Het herdrukken van de inhoud van deze publikatie is niet toegestaan, noch geheel, noch gedeeltelijk, noch in de oorspronkelijke, noch in bewerkte vorm, tenzij met schriftelijke machtiging van de Directeur van het Centraal Bureau voor de Statistiek.
Het gebruiken van de inhoud van deze publikatie als toelichting of bewijsvoering in een artikel, een boekbespreking of een boek is toegestaan, mits de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld.

Verkrijgbaar bij Uitgeversmaatschappij W.de Haan N.V., Mozartlaan 10, Hilversum (postrekening no.57071) en de boekhandel.

Prijs: *f* 6,-. Bestelnummer: G 13/1962-1963-8.

VOORBERICHT

Deze publikatie is de laatste in een reeks over twee onderzoekingen naar de vrije-tijdsbesteding van het Nederlandse volk. Zij werden gehouden in de herfst van 1962 en de zomer van 1963.

In de voorgaande zeven delen werd steeds aan een of aan enkele facetten van de vrije-tijdsbesteding aandacht besteed, zoals: enige vormen van licht en ernstig amusement, televisie en radio, avond- en weekendbesteding, sportbeoefening, verenigingsleven en openluchtretreatie.

In de voorliggende publikatie worden de vrije-tijdsactiviteiten, voor zover in de enquêtes opgenomen, bezien in onderling verband.

Ik herhaal mijn woord van dank tot de Nederlandse Stichting voor Statistiek, die aan de opzet van de beide onderzoeken heeft meegewerkt, het enquêtewerk heeft verricht en waarmee tijdens de verschillende bewerkingsfasen een veelvuldig en prettig contact werd onderhouden.

De Directeur-Generaal
van de Statistiek,

Ph. J. Idenburg

's-Gravenhage, februari 1966.

(Prof.Dr. Ph.J.IDENBURG)

I N H O U D

Blz.

VOORBERICHT 3

SAMENVATTING 7

HOOFDSTUK I. INLEIDING

A. Doel van de publikatie 9
B. De opzet van de publikatie 9
1. Het vaststellen van recreatiepatronen 9
2. De structuur van deze publikatie 10
C. De onderzoeken 10
1. De representativiteit van de steekproef 10
2. Verzameling van de gegevens 10
3. Werkwijze 10
4. De betrouwbaarheid van de uitkomsten 10
5. Het classificeren van de gegevens 11
D. De bevolkingsgroepen 13
1. Levensfase 13
2. Sociaal milieu 13
3. Onderwijsniveau 14
4. Kerkelijke gezindte 14
5. Televisiebezitters en niet-televisiebezitters 14

HOOFDSTUK II. RECREATIETYPEN 15

HOOFDSTUK III. DE SPECIFIEKE RECREATIEPATRONEN

A. De mannelijke en de vrouwelijke bevolking 30
B. Levensfase 30
1. Algemeen beeld 30
2. Per levensfase 31
C. Opleidingsniveau 33
1. Algemeen beeld 33
2. De culturele sector 34
D. Sociaal milieu 35
1. Algemeen beeld 35
2. Per sociaal milieu 35
3. De sector cultuur en ontwikkeling en de openluchtrecreatie 38
E. Kerkelijke gezindte 38
1. Algemeen beeld 38
2. Per kerkelijke gezindte 39
3. Samenvatting 40
F. De televisie 41

BIJLAGEN

I. Samenstelling van de steekproef (equivalente aantallen) 1962 56
II. Samenstelling van de steekproef (equivalente aantallen) 1963 56
III. Verantwoording van de analyse van de weekendbestedingsgegevens over 1963 57

STATEN

1. De samenhang tussen enige bezigheden verricht op vrijdagavond en/of zaterdagavond en/of zondag, sportbeoefening en deelneming aan het verenigingsleven, in 1963 (mannen + vrouwen) 16
2. De samenhang tussen 8 vrije-tijdsbestedingscategorieën en televisiebezit (mannen + vrouwen) 17
3. De deelneming aan 8 vrije-tijdscategorieën in de zomer van 1963, in procenten, van enkele onderwijsniveaus bij het arbeidersmilieu en de loontrekkende middenstand (mannen + vrouwen) 36

UITSPRAKENSCHEMA'S

1. De omvang van de vrije tijd per week (5 avonden + weekend) en die activiteiten waarvan de deelneming verschilt van het gemiddelde van de totale bevolking, in de herfst van 1962 of de zomer van 1963, per levensfase 18
2. De omvang van de vrije tijd per week (5 avonden + weekend) en die activiteiten waarvan de deelneming verschilt van het gemiddelde van de totale bevolking, in de herfst van 1962 of de zomer van 1963, per opleidingsniveau 24

UITSPRAKENSCHEMA'S (vervolg) Blz.

3. De omvang van de vrije tijd per week (5 avonden + weekend) en die activiteiten waarvan de deelneming verschilt van het gemiddelde van de totale bevolking, in de herfst van 1962 of de zomer van 1963, per sociaal milieu 25
4. De omvang van de vrije tijd per week (5 avonden + weekend) en die activiteiten waarvan de deelneming verschilt van het gemiddelde van de totale bevolking, in de herfst van 1962 of de zomer van 1963, per kerkelijke gezindte 28

TABELLEN

1. De deelneming en niet-deelneming aan enkele vrije-tijdsbestedings-categorieën, beschouwd in onderling verband (mannen + vrouwen) (in procenten) 43
2. De deelneming en niet-deelneming aan enkele vrije-tijdsbestedings-categorieën, beschouwd in onderling verband (mannen) (in procenten) 44
3. De deelneming en niet-deelneming aan enkele vrije-tijdsbestedings-categorieën, beschouwd in onderling verband (vrouwen) (in procenten) 45
4. De omvang van de vrije tijd per week (5 avonden + weekend) en de deelneming aan 29 vrije-tijdscategorieën in de herfst van 1962 of de zomer van 1963, in procenten (uren per week) per levensfase 46
5. De omvang van de vrije tijd per week (5 avonden + weekend) en de deelneming aan 29 vrije-tijdscategorieën in de herfst van 1962 of de zomer van 1963, in procenten (uren per week) per onderwijsniveau 46
6. Oriëntatiecijfers van een publieksamenstelling van de bezoekers van een museum, een toneelvoorstelling en een concertuitvoering door een beroepsgezelschap (mannen + vrouwen) 48
7. Aantal personen dat in de 3 maanden voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 een bezoek heeft gebracht aan de combinatie museum-toneel-concert, per opleidingsniveau èn levensfase in procenten (mannen + vrouwen) 48
8. Aantal personen dat in de 3 maanden voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 een museum bezocht, per opleidingsniveau èn levensfase in procenten (mannen + vrouwen) 49
9. Aantal personen dat in de 3 maanden voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 een toneelvoorstelling door een beroepsgezelschap bezocht, per opleidingsniveau èn levensfase in procenten (mannen + vrouwen) 49
10. Aantal personen dat in de 3 maanden voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 een concert door een beroepsorkest bezocht, per opleidingsniveau èn levensfase in procenten (mannen + vrouwen) 49
11. Aantal personen dat in de 3 maanden voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 een amateuruitvoering bezocht, per opleidingsniveau èn levensfase in procenten (mannen + vrouwen) 50
12. Aantal personen dat in de 3 maanden voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 de bioscoop bezocht, per opleidingsniveau èn levensfase in procenten (mannen + vrouwen) 50
13. Aantal personen dat in de 3 maanden voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 een of meer pocket- en/of andere boeken had uitgelezen, per opleidingsniveau èn levensfase in procenten (mannen + vrouwen) 50
14. Aantal personen dat in de 3 maanden voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 een of meer pocketboeken had uitgelezen, per opleidingsniveau èn levensfase in procenten (mannen + vrouwen) 51
15. Aantal personen dat in de 3 maanden voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 een of meer andere dan pocketboeken had uitgelezen, per opleidingsniveau èn levensfase in procenten (mannen + vrouwen) 51
16. De omvang van de vrije tijd per week (5 avonden + weekend) en de deelneming aan 29 vrije-tijdscategorieën in de herfst van 1962 of de zomer van 1963, in procenten (uren per week) per sociaal milieu 52
17. De omvang van de vrije tijd per week (5 avonden + weekend) en de deelneming aan 29 vrije-tijdscategorieën in de herfst van 1962 of de zomer van 1963, in procenten (uren per week) per kerkelijke gezindte 52
18. De lidmaatschappen van verenigingen per kerkelijke gezindte van de leden en per soort vereniging naar godsdienstig/levensbeschouwelijke grondslag 54
19. De lidmaatschappen van verenigingen (totaal) naar kerkelijke gezindte van de leden en naar godsdienstig/levensbeschouwelijke grondslag van de verenigingen 54
20. De omvang van de vrije tijd per week (5 avonden + weekend) en de deelneming aan 21 vrije-tijdscategorieën in de herfst van 1962 of de zomer van 1963, in procenten/uren per week, bij televisiebezitters en niet-televisiebezitters 55
21. De deelneming in 1963 aan enkele vrije-tijdscategorieën van televisiebezitters en niet-televisiebezitters bij verschillend gebruik van de televisie in procenten (mannen + vrouwen) 55

S A M E N V A T T I N G

De resultaten van deze publikatie zijn ontleend aan de twee vrije-tijdsonderzoeken, die resp. in de herfst van 1962 en in de zomer van 1963 zijn gehouden onder de bevolking van 12 jaar en ouder.

1. De mannelijke bevolking van ons land besteedt haar vrije tijd voor een deel anders dan de vrouwelijke. Bij de 29 vrije-tijdsactiviteiten die in dit rapport worden besproken, zijn er dertien die door de mannen meer worden verricht; zes andere waarvoor bij de vrouwen meer belangstelling bestaat. De mannen kijken bijv. meer televisie en doen meer aan sport of hobbies, terwijl de vrouwen bijv. meer lezen en wat meer tijd steken in het afleggen van bezoeken e.d. In het algemeen heeft de man een grotere verscheidenheid in zijn vrije-tijdsbesteding dan de vrouw.
   Deze verschillen zijn wellicht mede een gevolg van het verschil in vrije tijd, waarover de sexen beschikken. De mannen hebben per week, gerekend over de avonduren en het weekend, 7 uur meer vrije tijd tot hun beschikking dan de vrouwen (resp. 32 en 25 uur). Deze laatsten hebben bovendien veel minder vaak een paar uur aaneengesloten vrij.
2. Van de onderscheiden bevolkingsgroepen is op basis van hun deelneming aan 29 vrije-tijdsactiviteiten het karakteristieke patroon vastgesteld door een vergelijking van de uitkomsten per bevolkingscategorie met het gemiddelde van de totale bevolking:
   a. Tussen "jong" en "oud"bestaat een groot verschil in recreatiestijl. Het omslagpunt waarboven en waaronder deze uiteenlopende recreatiepatronen worden gevonden, ligt omstreeks het 25ste jaar. Het patroon van de ouderen is armer aan "cultuur": men gaat bijv. minder naar concerten, musea of toneelvoorstellingen en men is ook lichamelijk minder actief.
      Bij de mannelijke bevolking is er voorts een duidelijk verschil in uitgaans-structuur. Bij de jongeren is bioscoopbezoek het meest in trek, bij de gehuwden staat het bezoeken van voetbalwedstrijden bovenaan. Het aantal bezoekers van voetbalwedstrijden (38%) is onder de gehuwden van 18-39 jaar zelfs bijna tweemaal zo groot als het aantal bioscoopbezoekers (21%).
      Een zeer geringe activiteit ontplooit de bevolking van 60 jaar en ouder. Zo is bijv. in een periode van drie maanden ruim 90% niet naar een toneelvoorstelling of bioscoop geweest.
   b. Opmerkelijk is dat het recreatiepatroon in hoge mate samenhangt met de aard en de duur van het gevolgde onderwijs. Zo nemen personen die niet meer dan lager onderwijs genoten (54% van de niet-schoolgaande bevolking) aan vele vrije-tijdsbezigheden veel minder deel dan de gemiddelde Nederlander: zij gaan vrijwel niet naar de schouwburg of naar een concert, werken zelden in hun vrije tijd aan een cursus, zijn minder lid van de meeste verenigingssoorten, doen minder aan sport en zoeken minder ontspanning in de vrije natuur. De personen die middelbaar en hoger onderwijs gevolgd hebben vertonen in vele opzichten een tegenovergesteld beeld; hun vrije-tijdsbesteding kenmerkt zich door een grote activiteit. Zij kijken voorts minder dan in het algemeen televisie en gaan minder naar voetbalwedstrijden kijken.
      Het contrast tussen de lagere en hogere opleidingsniveaus is voor zover de"culturele sector" (toneel,concert e.d.)betreft, veelal bij de vrouwen sterker dan bij de mannen. Zo gaat van de bevolking met alleen lager onderwijs niet meer dan één procent naar een concertuitvoering door een beroepsorkest en dit geldt zowel voor de mannen als de vrouwen. Maar voor de bevolking met middelbaar en hoger onderwijs vinden wij hier bij de mannen 10% en voor de vrouwen niet minder dan 31%.
      Ook met betrekking tot de uitgaansstructuur komen er tussen de lagere en hogere opleidingsniveaus merkwaardige verschillen voor. Zo staat bij de mannelijke bevolking met lager onderwijs het bezoeken van voetbalwedstrijden (32%) bovenaan, in het hoogste opleidingsniveau echter bioscoopbezoek (30%).
      De betekenis van het opleidingsniveau blijkt voorts duidelijk bij het bezien van de combinatie museum-toneel-concert.Dit openbaart zich al bij de jongeren: van de n i e t -schoolgaande jeugd van 15-17 jaar met alleen lager onderwijs bezoekt slechts één procent een museum, toneelvoorstelling of concert. Bij hun eveneens niet-schoolgaande leeftijdgenoten met lager nijverheidsonderwijs bedraagt dit percentage reeds 19.
   c. Bij de indeling der onderzochte bevolking naar de sociale structuur blijkt, dat de lagere milieus aan verschillende vrije-tijdsactiviteiten veelal minder en de hogere milieus meer deelnemen dan de gemiddelde Nederlander; deze differentiatie is overigens niet zo algemeen als bij het opleidingsniveau.
      Ten aanzien van het arbeidersmilieu kan worden opgemerkt, dat geen enkele vrije-tijdsactiviteit als een typische recreatievorm van dit milieu kan worden aangewezen, ook bijv. voetballen (mannen) niet. De spreiding in de deelneming binnen het arbeidersmilieu en ook binnen de loontrekkende middenstand is voorts zodanig, dat men niet kan spreken van homogeen samengestelde sociale categorieën; de lagere employé heeft bijv. op sommige punten een gedragslijn die niet wezenlijk van die van de arbeider met lager nijverheidsonderwijs afwijkt. Het trekt de aandacht, dat de risicodragende middenstand slechts in beperk-

te mate in het "culturele" leven is geïntegreerd. Inzake de eerder genoemde "culturele sector" (waaronder ook lezen) laat deze bevolkingsgroep een beeld zien dat slechts weinig verschilt van het arbeidersmilieu (lage deelneming) en zeer sterk verschilt van dat van de loontrekkende middenstand (hoge deelneming). Voorbeelden zijn het bezoeken van een toneelvoorstelling door een beroepsgezelschap (arbeiders 5%, risicodragende middenstand 5% en loontrekkende middenstand 13%) en het lezen van een boek (resp. 61, 63 en 80%). Het is voorts opmerkelijk, dat het aantal leden van een politieke partij of van een jeugdvereniging onder de mannelijke bevolking van de risicodragende middenstand geringer is dan bij de totale bevolking.

d. De karakteristieke patronen van de kerkelijke gezindten bestaan uit een steeds verschillende combinatie van enkele activiteiten. Wanneer men de kerkelijke gezindten onderling vergelijkt, dan blijken de gereformeerden de meest eigen stijl te bezitten. Zij zijn bijv. in hoge mate betrokken op het maatschappelijk gebeuren; het aantal leden van een politieke partij bedraagt bij de mannelijke bevolking zelfs niet minder dan 32% (gemiddeld 10%).
Binnen de Nederlands-hervormden onderscheidt men twee subculturen van kerksen en onkerksen. Hoewel het recreatiepatroon van de kerkse hervormden doet denken aan de stijl van de gereformeerden, blijkt de vrije-tijdsbesteding van beide groeperingen geenszins volledig overeen te stemmen. De kerkse hervormden nemen bijv. tezamen met de onkerksen wat het bijwonen van voetbalwedstrijden betreft, een positie in tussen de gereformeerden enerzijds en de rooms-katholieken anderzijds; het bespelen van een muziekinstrument is vooral een activiteit van deze groep hervormden, terwijl het percentage leden van een politieke partij meer overeen komt met het gemiddelde en bijv. het cijfer van de rooms-katholieken dan met het zeer hoge percentage van de gereformeerden.
In de recreatie van de rooms-katholiek hebben de wat gemakkelijk toegankelijke ontspanningsvormen een grotere plaats dan bij de gemiddelde Nederlander; van een uitgesproken minder intellectueel of meer luchthartig patroon is geen sprake.

e. Gezien de grote en nog steeds toenemende plaats welke de televisie in de samenleving inneemt is ook onderzocht welke verschillen er tussen de recreatie van de televisie- en niet-televisiebezitters bestaan.
Gebleken is, dat de televisiebezitter zich onderscheidt doordat zijn vrije-tijdsbesteding is gecentreerd om televisiekijken (61% op een gemiddelde avond in 1963) en het gaan naar een voetbalwedstrijd.
De personen zonder televisie echter gaan meer naar een toneelvoorstelling of een concert, lezen meer en gaan meer naar de bioscoop, zodat de verscheidenheid in vrije-tijdsbesteding groter is.

HOOFDSTUK I. INLEIDING

A. DOEL VAN DE PUBLIKATIE

De zeven reeds verschenen delen van deze serie, die gewijd is aan de vrije-tijdsbesteding in Nederland, waren ofwel facetstudies ofwel inventarisaties van de tijdsbesteding in een afgebakende periode. Als voorbeeld van een facetstudie kan deel 1 worden genoemd: "Enige vormen van licht en ernstig amusement". Hierin gaat het speciaal over het uitgaan, het lezen e.d. In de delen 3 en 6 vindt men de aangestipte inventarisatie van de tijdsbesteding; deze delen handelen over recreatie op de avonden en in het weekend gedurende de herfst van 1962 en de zomer van 1963

Dit deel wijkt af van de voorafgaande delen. Het is ten eerste meer gericht op de vaststelling van patronen in de vrije-tijdsbesteding. Vervolgens worden als nieuw aspect de structuurwijzigingen, welke zich de laatste 10 jaar in de vrije-tijdsbesteding hebben voltrokken, aan de orde gesteld. Met de genoemde punten vormt de publikatie de afsluiting van de rapportering over de twee vrije-tijdsonderzoeken die in 1962 en in 1963 onder de Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder zijn gehouden 1).

B. DE OPZET VAN DE PUBLIKATIE

1. Het vaststellen van recreatiepatronen

De vaststelling van recreatiepatronen geschiedde door middel van een tweetal procedures:

a. De clusteranalyse voor het vaststellen van recreatietypen. Deze methode houdt het volgende in.
Ten eerste wordt de samenhang tussen enkele van te voren uitgekozen vrije-tijdsactiviteiten nagegaan. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de clusteranalyse 2); de werkwijze hiervan wordt duidelijk gemaakt aan de hand van twee willekeurig gekozen bezigheden: lezen en radiobeluistering. De fasen die in de analyse zijn te onderscheiden, zijn de volgende:
1) allereerst worden, bijv. inzake de vrije-tijdsbezigheid lezen, de percentages "lezers" en "niet-lezers" vastgelegd
2) vervolgens wordt nagegaan of de lezers meer, gelijk of minder deelnemen aan radiobeluistering dan niet-lezers. Indien er onder de lezers significant meer radioluisteraars zijn dan spreken wij van een positief verband tussen lezen en radiobeluistering, in de staten 1 en 2 weergegeven door een + teken. Indien zich onder de lezers significant minder radioluisteraars bevinden dan onder de niet-lezers, dan wordt er gesproken van een negatief verband, in de staten 1 en 2 weergegeven door een - teken. Deze methode, duidelijk gemaakt met de voorbeelden lezen en het luisteren naar de radio, is toegepast op alle activiteiten die in de staten 1 en 2 zijn genoemd. Zo is voor ieder van de bezigheden in deze staten af te lezen met welke andere bezigheden zij positief, negatief of niet samenhangen.
3) voorts is in deze staten nagegaan of er groepen van activiteiten zijn die alle positief associëren. Wanneer dit voor minstens 3 bezigheden op gaat, dan spreken wij van een cluster, in het navolgende ook recreatietype genoemd.

De clustermethode is ten eerste toegepast op de deelnemingscijfers van een aantal geprecodeerde activiteiten uit de weekendbesteding in 1963 (zie dit hoofdstuk onder C, 5a en b) met name van de vrijdagavond, de zaterdagavond en de zondag tezamen en van enkele bezigheden uit het onderzoek van 1963. Ten tweede op de cijfers van enkele vrije-tijdsactiviteiten en over het televisiebezit uit het onderzoek van 1962. Welke bezigheden dit zijn vindt men in hoofdstuk II en een nadere toelichting erop in dit hoofdstuk onder C, 5c.

b. Uitsprakenschema
De tweede procedure voor de vaststelling van samenhangen in de vrije-tijdsbesteding, is het bepalen van het specifieke recreatiepatroon van een vooruit gedefinieerde groep. Uitgegaan wordt van bepaalde, van te voren vastgestelde bevolkingscategorieën (leeftijdsgroepen, onderwijsniveau's etc.). Hiervan wordt het karakteristieke van het vrije-tijdsgedrag onderzocht. Karakteristiek is gedefinieerd als "significant boven of onder het gemiddelde van de totale bevolking".

Het karakteristieke patroon is voorts gebaseerd op 29 activiteiten (zie dit hoofdstuk onder C, 5d), die hiervoor uit het materiaal van de twee onderzoeken in 1962 en 1963 gehouden, zijn gekozen. Dit betekent dat iedere conclusie die inzake een bepaalde bevolkingsgroep wordt getrokken, alleen binnen het kader van deze 29 activiteiten moet worden gezien. Om slechts één voorbeeld te noemen, een bezigheid waaraan gemiddeld 25% van de bevolking per avond deelneemt, nl. radiobeluistering, ontbreekt in deze benadering, omdat het percentage luisteraars per levensfase en opleidingsniveau weinig verschilt.

De boven vermelde significante verschillen van het algemeen gemiddelde zijn opgenomen in de uitsprakenschema's 1-4 en worden daar met name genoemd. Deze zijn in het navolgende, ter onderscheiding van de tabellen met percentages, uitsprakenschema's genoemd.

Om enige indruk te verkrijgen in welke mate men in een bepaalde groepering na het verrichten van werkzaamheden, studie e.d. tijd overhoudt voor recreatieve activiteiten, worden de bezigheden in deze schema's voorafgegaan door een regel waarop de gemiddelde vrije tijd in uren per week in de herfst van 1962 is vermeld.

Voor noten zie slot van dit hoofdstuk.

2. De structuur van deze publikatie

De indeling in hoofdstukken in dit deel is een weerspiegeling van bovengenoemde opzet: hoofdstuk II geeft een overzicht van de recreatietypen die in enkele sectoren van de vrije-tijdsbesteding zijn gevonden; hoofdstuk III biedt een overzicht van de karakteristieke patronen van de diverse bevolkingsgroepen. De bespreking valt in het algemeen in twee delen uiteen:

a. allereerst wordt een beeld gegeven van de verschillen tussen een aantal bevolkingsgroepen: jongeren tegenover ouderen, lagere tegenover hogere opleidingsniveaus etc. op basis van de uitsprakenschema's;
b. daarna volgt een typering van de afzonderlijke bevolkingscategorieën, de 12-17-jarigen, de ongehuwden van 18-39 jaar etc. Hierbij zijn de cijfers van een bepaalde groep inzake relevante punten niet alleen vergeleken met het gemiddelde van de totale bevolking maar ook met andere categorieën uit de bevolking.

C. DE ONDERZOEKEN

Thans volgt een toelichting op de gevolgde methode bij de onderzoeken in 1962 en 1963.

1. De representativiteit van de steekproef

Niet de gehele bevolking is benaderd, maar in beide jaren een steekproef van 4 000 personen daaruit. Er is op verschillende wijzen naar gestreefd deze steekproeven zo representatief mogelijk te maken, d.w.z. een zo getrouw mogelijke afspiegeling te krijgen van de bevolking van 12 jaar en ouder in haar geheel en in een aantal geledingen. In bijlage I van de delen 1 en 4 van deze serie publikaties is aangegeven hoe de steekproef is getrokken en in hoeverre deze representatief is te achten voor de gehele Nederlandse bevolking of onderdelen daarvan. De samenstelling van de steekproeven naar de verschillende aspecten is als Bijlage I en II in deze publikatie opgenomen.

2. Verzameling van de gegevens

De gegevens zijn verkregen uit mondelinge interviews gehouden in de periode van 4 t/m 19 november 1962 en van 25 t/m 31 mei en 8 t/m 17 juni 1963.

Evenals bij vorige onderzoekingen op het gebied van de (vrije-)tijdsbesteding verzorgde de Nederlandse Stichting voor Statistiek de vraaggesprekken met de geënquêteerden. De door de enquêteurs van deze Stichting verkregen inlichtingen werden tijdens het interview vastgelegd op een gedrukte vragenlijst. De vragen op de vragenlijst waren tevoren door middel van proefenquêtes reeds op hun bruikbaarheid getoetst.

3. Werkwijze

a. Deelnemingscijfers

De deelnemingscijfers die in de tabellen bij de vrije-tijdsbezigheden van de verschillende bevolkingsgroepen zijn opgenomen, hebben steeds betrekking op het aantal personen dat de daarover gestelde vragen positief beantwoordde. Een der vragen luidde bijv.: "Hebt U in de afgelopen 3 maanden (d.w.z. 3 maanden vóór de datum van het gesprek) nog één of meermalen een bioscoop bezocht, een museum bezocht ..", enz. Ieder die deze vragen met "ja" beantwoordde is als bioscoopbezoeker, museumbezoeker enz. gerekend.

b. Tijdsbudgetmethode

In de tabellen 4, 5, 16, 17 en 20 zijn eveneens enige gegevens opgenomen die ontleend zijn aan deel 3 van deze serie publikaties, nl. het aantal uren vrije tijd per week, alsmede het aantal uren dat per week wordt besteed aan "sport, spel, hobbies", "bezoek, praten en feestjes" en aan "rust en verpozing". De wijze waarop deze gegevens werden berekend wordt hieronder uiteengezet.

Bij het tijdsbudget wordt de geënquêteerde gevraagd op te geven: indien het interview op dinsdag t/m zaterdag plaatsvond, wat hij gisteravond deed. Indien de enquête plaatsvond op maandag:
1. wat hij deed op de vorige zondag, dan wel
2. wat hij de vorige zaterdag deed.

De enquêteur kreeg de opdracht per kwartier de bezigheden te noteren; de geënquêteerde mocht, als zijn geheugen faalde, gecorrigeerd worden door zijn gezinsgenoten, zodat per ondervraagde persoon een zo exact mogelijk beeld ontstond van de wijze waarop hij de avond of dag had doorgebracht.

Als "avond" werd gedefinieerd de periode van 17.30 - 24.00 uur; als "dag" de periode van 8.00 - 24.00 uur. De keuze van deze periode is geinspireerd op de wettelijke regeling van de arbeidstijden van de grote bevolkingsgroepen.

Vervolgens werd over de gehele onderzoekperiode uit de frequentieverdeling per bezigheid berekend het totaal aantal bestede kwartieren. Daarna werd over deze periode per groepering van de bezigheden het aantal kwartieren voor elke bezigheid uitgedrukt als percentage van de som der kwartieren aan alle bezigheden besteed. Dit percentage is genomen van 64,5 uur (258 kwartier; de totaal geënquêteerde tijd) en geeft dan de gemiddeld per week bestede tijd aan een bezigheid.

4. De betrouwbaarheid van de uitkomsten

Het steekproefkarakter van het onderzoek brengt mee, dat de uitkomsten door het toeval kunnen zijn beïnvloed. De cijfers hebben bijgevolg een onzekerheidsmarge, zodat kleine verschillen tussen overeenkomstige cijfers niet altijd reële betekenis hebben. Met behulp van statistische toetsen is echter vastgesteld in hoeverre geconstateerde verschillen redelijkerwijs niet aan steekproeffluctuaties kunnen worden toegeschreven.

De conclusies in deze publikatie zijn steeds gebaseerd op significante verschillen. Daarbij is als betrouwbaarheidsniveau in het algemeen 95% aangehouden, in enkele uitzonderingsgevallen evenwel 90%. Een verantwoording van de

gebruikte toetsen vindt men in Bijlage I van de delen 1, 2 en 3 van deze serie publikaties, resp. blz. 33, blz. 29 en blz. 74.

5. Het classificeren van de gegevens

In het onderstaande worden de vrije-tijdsbezigheden zoals die voorkomen in de tabellen nader omschreven. Tevens wordt aangegeven hoe de vragen zijn gesteld en aan welk van de 2 onderzoeken de gegevens zijn ontleend.

a. De vrije-tijdsbezigheden 1 t/m 8, 12 en 13 in de tabellen 1-3 zijn genomen uit een vraag die gesteld werd in de zomer van 1963 over de besteding van het weekend. Deze vraag luidt: "Hebt U afgelopen vrijdagavond en het gehele weekend minstens een uur achtereen besteed aan de volgende bezigheden?" Van de hieronder genoemde bezigheden zijn alle geënquêteerden die een bezigheid op vrijdagavond en/of op zaterdagavond en/of op zondag verrichtten gerekend tot de deelnemers (in de tabel aangeduid met "ja") en allen die een bezigheid in de genoemde weekendperioden niet verrichtten tot de niet-deelnemers (in de tabel aangeduid met "neen"). De categorieën van bezigheden houden het volgende in:

radio = luisteren naar radio of grammofoonplaat, met aandacht, dus niet naar muziek op de achtergrond;

lezen = lezen van boek, tijdschrift, weekblad (geen gewone krant);studeren voor plezier, muziek- of zangbeoefening in huis;

liefhebberijen = liefhebberijen, hobbies (knutselen, verzamelen, handenarbeid, modelbouw,aquarium, tuinieren, puzzlen en voor plezier naaien of borduren), niet in verenigingsverband;

uitrusten = middag- of avonddutje,een poosje bij elkaar zitten om wat te praten of koffie te drinken, ergens in bladeren, een plaatje draaien;

gezelschapsspelen = kaarten, dammen, schaken, scrabellen, monopolie; een spelletje ganzeborden, kienen, pingpong, sjoelen (alles in huis,dus niet buiten of op een club);

kerkdienst = bezoek aan kerkdienst of godsdienstige bijeenkomst (dus niet op de radio of de televisie);

toeschouwer sportwedstrijd = bezoek aan een sportwedstrijd als toeschouwer (zowel op het veld als in een zaal);

café- en/of bioscoopbezoek = bezoek aan café, restaurant, uitspanning, automatiek, cafetaria, dansgelegenheid, kermis en/of bioscoop, cineac (geen films op de televisie);

bezoek = bezoek ontvangen of op bezoek zijn (van of bij familie, buren, kennissen, vrienden), verjaardagen, feestjes,partijtjes e.d.;

televisie kijken (thuis of bij anderen).

b. De uitkomsten bij de andere vrije-tijdscategorieën in de tabellen 1-3 hebben niet uitsluitend betrekking op het weekend,maar zijn ontleend aan afzonderlijke vragen, in het onderzoek van 1963 opgenomen.

Het aantal sportbeoefenaars is verkregen uit beantwoording van de vraag: "beoefent U zelf actief een of meer sporten?". Het betreft hier de sportbeoefening zowel in als buiten verenigingsverband.

Inzake het verenigingsleven is in de tabellen 1-3 de deelneming gegeven ten eerste van alle verenigingen (categorie 10)en ten tweede van de verenigingen met uitsluiting van de sportverenigingen (categorie 11).Bij de deelneming aan het verenigingsleven is niet de onderscheiding gemaakt in wel en niet lid van een of meer verenigingen. Er is hier rekening gehouden met de activiteit van de leden in de opgegeven verenigingen en het bezoek aan vergaderingen en bijeenkomsten. Tot de actieve deelnemers aan het verenigingsleven zijn gerekend zij die van minstens één vereniging lid zijn, daarbij veel activiteit ontplooien in de vorm van speciaal werk ervoor (bestuursfuncties,administratief werk enz.) en tevens vaak vergaderingen, bijeenkomsten of wedstrijden bezoeken. De tweede groep bestaat uit personen die geen lid van een vereniging zijn, uit leden die de bijeenkomsten af en toe of zelden bezoeken en uit leden die niet zoveel of geen activiteit in hun vereniging ontplooien.

c. De gegevens van staat 2 zijn ontleend aan afzonderlijke in het onderzoek van 1962 opgenomen vragen omtrent de "deelneming" aan bepaalde activiteiten (zie ook dit hoofdstuk onder C 3a)en het televisiebezit:

1. televisiebezitter: ieder die thuis in de gelegenheid was om naar de televisie te kijken (dus zowel de ouders als de in een gezin met televisie wonende geënquêteerde kinderen);
2. bezoeker van een museum, een beroepstoneelvoorstelling en een concert is ieder die in de 3 maanden voorafgaande aan de gespreksdatum in 1962 hieraan een of meer bezoeken had gebracht (zie verder onder punt d 3, 4 en 5);
3. bioscoopbezoeker is ieder die in de maand voorafgaande aan de gespreksdatum in 1962 een of meermalen de bioscoop (w.o. cineac) bezocht;
4. lezen van een boek: ieder die in de maand voorafgaande aan de gespreksdatum in 1962 een of meer boeken had uitgelezen;
5. zingen, muziekinstrument bespelen:hierbij zijn opgenomen allen die in 1962 de hierover gestelde vragen bevestigend beantwoordden (zie verder onder punt d 9 en 10);
6. voetbalwedstrijdbezoeker is ieder die in de maand voorafgaande aan de gespreksdatum in 1962 een of meermalen als toeschouwer een voetbalwedstrijd bezocht.

d. de betekenis van de uitkomsten opgenomen in de tabellen 4, 5, 16, 17 en 20 en de uitsprakenschema's 1-4 bij de verschillende vrije-tijdsbezigheden wordt hieronder per bezigheid toegelicht.

1. Aantal uren vrije tijd: hiervan zijn de uitkomsten ontleend aan het onderzoek

naar de avond- en weekendbesteding in 1962; de cijfers betreffen het aantal uren per week. Voor de onderzoekmethode zie dit hoofdstuk onder C 3 b. Als uitgangspunt bij het classificeren van de gegevens van de vrije tijd is op praktische gronden de volgende werkdefinitie aangehouden:
v r ij e t ij d: de geënquêteerde tijd, minus slapen, verplichte bezigheden (d.w.z. werk, schoolbezoek,huishoudelijk werk, maaltijden, studie en huiswerk, zorg voor kinderen, reparaties en overige verplichte bezigheden), het onderweg zijn en overig en onbekend.
Grensgevallen - zoals bijv. het bijwonen van een vergadering,het uitgaan met kinderen - zijn waar nodig en mogelijk volgens het volgende principe ingedeeld: leek het waarschijnlijk dat deze bezigheden door de geënquêteerde overwegend waren gekozen, zonder gevoelens van verplichting tegenover een bepaalde instantie, persoon of instituut, dan vielen zij onder vrije tijd. Indien het beroep of de opleiding van de geënquêteerde deed vermoeden dat de bezigheden verricht werden onder druk van een bepaalde verplichting of een mogelijkheid tot positieverbetering dan werden zij niet genoteerd als vrije-tijdsbesteding, maar als verplichte bezigheden;

2. televisiekijker: ieder die op de avond vóór de gespreksdatum in 1963 een kwartier of langer thuis of bij anderen naar de televisie heeft gekeken (w.o. naar Nederlandse en/of naar buitenlandse uitzendingen);
3. museum: ieder die in de 3 maanden voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 een museum bezocht (niet bedoeld zijn dierentuinen, miniatuursteden, bloemententoonstellingen e.d.);
4. beroepstoneel: ieder die in de 3 maanden voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 een toneeluitvoering bezocht, gegeven door een beroepstoneelgezelschap;
5. beroepsorkest: ieder die in de 3 maanden voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 een concert bezocht gegeven door beroepsmusici, w.o. ook kooruitvoeringen (niet bedoeld zijn fanfare- en harmoniegezelschappen, zangverenigingen);
6. amateuruitvoeringen: ieder die in de 3 maanden voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 een toneel-, zang-, muziekuitvoering bezocht gegeven door gezelschappen waarbij toneel of muziekbeoefening voor de spelers geen hoofdberoep is;
7. bioscoop: ieder die in de 3 maanden voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 een filmvoorstelling in een bioscoop bezocht (w.o. ook de cineac);
8. lezen van een boek: ieder die in de 3 maanden voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 een pocketboek en/of een ander boek had uitgelezen;

9-10. zingen, muziekinstrument bespelen: hierbij zijn opgenomen allen die in 1962 een bevestigend antwoord gaven op de vraag: "Bespeelt U zelf een muziekinstrument of zingt U in een zangclubje of zangvereniging of doet U beide of geen van beide?";

11. aan cursus werken: hiervoor werd aan ieder die geen volledig dagonderwijs meer volgde in 1963 de vraag gesteld: "Werkt U in uw vrije tijd nog aan een onderwijs- of vakopleiding, een bedrijfscursus of een schriftelijke opleiding op onderwijs- of vakgebied?";
12. kerkbezoek: als kerkbezoeker is gerekend ieder die op zondag voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 een of meermalen een kerkdienst of godsdienstige bijeenkomst bijwoonde;

13-18. verenigingsleven: dit betreft het persoonlijke lidmaatschap in 1963 van verenigingen, die een bestuur hebben,af en toe vergaderen en waaraan geregeld contributie wordt betaald. Bij de zes in de tabellen opgenomen soorten verenigingen volgt nog een nadere toelichting:
a) politieke vereniging, w.o. partijen, kiesverenigingen en verenigingen voor politieke vorming;
b) vakverenigingen, w.o. beroepsverenigingen,standsverenigingen(voor werknemers en werkgevers). Geen coöperaties, inkoopverenigingen en winkeliersverenigingen;
c) zang- e.d. verenigingen,w.o. ook muziek- en toneelverenigingen, alleen voor amateurs;
d) jeugdverenigingen, w.o. ook clubhuizen; hierbij zijn niet opgenomen verenigingen of afdelingen waar men hoofdzakelijk aan sport doet;
e) sportverenigingen: alle verenigingen waar het beoefenen van één of meer sporten doel is; hiertoe ook gerekend onderafdelingen van personeelsverenigingen maar niet verenigingen voor de beoefening van denksporten als schaken, dammen en kaarten. Personen die lid zijn van een sportvereniging om in de toto te kunnen spelen, zijn niet als leden van een sportvereniging opgenomen;
f) vrouwenverenigingen, w.o. ook vrouwenbonden;

19-23. als sportbeoefenaars zijn bij de verschillende opgenomen takken van sport (zwemmen, voetbal, gymnastiek, wandelsport en tennis) diegenen geteld die in 1963 zelf de bedoelde sport ofwel in ofwel buiten verenigingsverband actief beoefenden.
24. sport, spel, hobbies: kaarten, knutselen, tekenen, denksport, planten verzorgen e.d. De cijfers over deze categorie zijn ontleend aan het onderzoek naar de avond- en weekendbesteding in 1962. In de tabellen staat het aantal uren dat er per week aan wordt besteed ver-

meld. (Zie ook in dit hoofdstuk onder C 3 b);

25-26. bezoeker van voetbal- en (andere) sportwedstrijden: als zodanig is ieder gerekend die in de drie maanden voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 een wedstrijd bezocht als toeschouwer;

27-28. natuurrecreatie binnen en buiten de woonkern: als recreant in de natuur is gerekend ieder die op de zondag voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 kortere of langere tijd doorbracht in de natuur, zoals park, bos, hei, strand, duinen, plantsoen of een tocht door de natuur maakte zonder speciaal doel; onder woonkern wordt hier verstaan een conglomeraat van huizen, winkels e.d.; gemeenten kunnen meerdere woonkernen omvatten;

29-30. bezoek, praten e.d., rust en verpozing. De categorie bezoek, praten e.d. omvat op bezoek zijn en bezoek ontvangen, verjaardagen, feestjes en conversatie. De categorie rust en verpozing omvat niets doen, luieren, rondhangen, een middagdutje doen en ook koffie en thee drinken. Gegevens zijn ontleend aan het onderzoek naar de avond- en weekendbesteding in 1962 (zie ook dit hoofdstuk onder C 3 b). In de tabellen 4, 5, 16, 17 en 20 is het aantal uren, dat er per week aan besteed wordt, opgenomen.

De in de tabellen 4, 5, 16, 17 en 20 opgenomen 29 vrije-tijdsbezigheden zijn verdeeld in een 5-tal hoofdcategorieen, die elk een of meer bezigheden bevatten. Deze hoofdcategorieën worden hieronder opgesomd met daarachter de nummers waaronder de afzonderlijke bezigheden in het voorafgaande onder d werden behandeld:

- Televisiekijken (2);
- Cultuur 3), ontwikkeling, kerkbezoek (3-12);
- Verenigingsleven (13-18);
- Sport en openluchtrecreatie (19-28);
- Sociabiliteit, ontspanning (29-30).

D. DE BEVOLKINGSGROEPEN

Bij de keuze der indelingen is er naar gestreefd de groeperingen in de Nederlandse bevolking, die in verband met het thema van belang kunnen worden geacht, zoveel mogelijk tot hun recht te laten komen. De omvang van de steekproef liet echter vaak geen vèrgaande uitsplitsing toe, zodat doorgaans volstaan moest worden met een vrij grove indeling. Bij te kleine aantallen zijn nl. de hierop te baseren percentages aan grote toevalsschommelingen onderhevig.

De bevolking van 12 jaar en ouder werd, behalve naar geslacht, onderscheiden naar enige kenmerken, die reeds in vorige onderzoekingen ten aanzien van de vrije-tijdsbesteding belangrijke verschillen opleverden: levensfase, sociaal milieu, onderwijsniveau, kerkgenootschap en het al dan niet bezitten van een televisietoestel. Over het algemeen is hierbij de indeling welke wij in de 7 voorgaande delen van deze serie in de publikaties hebben gebruikt, aangehouden.

1. Levensfase (leeftijd gecombineerd met schoolbezoek en burgerlijke staat)

De in dit deel van de serie publikaties gebruikte indeling naar levensfase wijkt op een enkel punt af van die in de 3 delen over 1962. De schoolgaanden, voorheen ondergebracht bij de indeling naar opleidingsniveau, zijn thans bij de levensfase opgenomen, omdat deze groep niet zozeer een opleidingsniveau, alswel een bepaald levenstijdperk aangeeft.

Op deze wijze verkreeg men de volgende indeling:

a. Schoolgaanden
b. 12-17 jaar, ongehuwd
c. 18-39 jaar, ongehuwd
d. < 40 jaar, gehuwd
e. 40-59 jaar, gehuwd en ongehuwd
f. 60 jaar en ouder, gehuwd en ongehuwd.

2. Sociaal milieu

Evenals bij vorige onderzoekingen is de sociaal milieu-indeling gebaseerd op 1 hoofdcriterium en 2 aanvullende criteria.

a. Beroep, het belangrijkste criterium.
b. Inkomen.
c. Onderwijsniveau.

Vrijwel steeds is het beroep van de hoofdkostwinner van het (eventuele) gezin, in het algemeen dus het gezinshoofd, uitgangspunt geweest voor het bepalen van het sociaal milieu. Het komt echter voor, bijv. bij werkende kinderen, dat zowel van de ondervraagde zelf als van de hoofdkostwinner gegevens over het beroep zijn verkregen. Wanneer uit leeftijd, opleidingsniveau en aard van het beroep van de ondervraagde persoon een zekere zelfstandigheid ten opzichte van het ouderlijke milieu was af te leiden, dan werd het eigen beroep doorslaggevend geacht.

Een en ander leidde tot de volgende indeling.

a. Agrarische bevolking (boeren, landarbeiders e.d.)
Het begrip "agrarisch" is zeer ruim opgevat: ook grondwerkers, veenarbeiders, vissers en molenaars zijn tot de agrariërs gerekend.

b. Arbeiders
Hieronder vallen bijv. geschoolde en ongeschoolde fabrieksarbeiders, werklieden in overheidsdienst, chauffeurs, winkelbedienden, venters, bodes, bestellers enz.
In het algemeen is hier sprake van beroepen, waarbij de nadruk meer valt op handarbeid dan op administratieve en/of leidinggevende arbeid. Bij militair en politiepersoneel, waar het onderscheid tussen handen hoofdarbeiders moeilijk te maken is, werden de laagsten in rang tot de arbeiders gerekend (hoofdagent, wachtmeester enz. en lager).
In een der staten zijn de arbeiders met al-

leen lager onderwijs en de arbeiders met lager nijverheidsonderwijs apart opgenomen. Deze indeling naar gevolgd onderwijs is niet uitputtend, d.w.z. deze beide groepen tezamen vormen niet het totaal van alle arbeiders.

c. Risicodragende middenstand
Deze categorie, ook bekend onder de naam "oude middenstand", omvat alle zelfstandigen zonder academische opleiding met een jaarinkomen beneden *f* 12 000.
Hierbuiten vallen evenwel de agrarische zelfstandigen en degenen die werkzaam zijn in artistieke en zgn. vrije beroepen.

d. Loontrekkende middenstand
Onder deze groepering, die ook wel wordt getypeerd als "nieuwe middenstand", valt hoofdzakelijk administratief personeel. Ook onderwijzers en in het bedrijfsleven werkzame personen met een toezichthoudende taak zijn tot deze categorie gerekend. Negatief geformuleerd bevat de loontrekkende middenstand alle personen in loondienst, zonder academische opleiding en met een inkomen beneden *f* 12 000,die niet tot de categorieën a, b of e behoren.

e. Leidinggevenden en welgestelden
Hiertoe zijn gerekend de personen van wie uit de beroepsgegevens duidelijk blijkt dat zij een overwegend leidinggevende functie uitoefenen in handel of industrie, bij onderwijs (bijv. leraar bij middelbaar onderwijs) of bij politie, defensie dan wel elders in het ambtelijk apparaat.
Voorts zijn hierbij opgenomen academici, beoefenaars van artistieke en zgn. vrije beroepen, alsmede niet-agrariërs in de inkomenscategorie van *f* 12 000 en meer per jaar.

3. Onderwijsniveau

In deze indeling zijn alleen diegenen opgenomen die hun schoolopleiding hadden voltooid. De schoolgaanden werden reeds bij de indeling naar levensfase vernoemd. Er ontstond de volgende indeling:

a. Niet-schoolgaanden met gewoon lager onderwijs (g.l.o.). Hieronder is ook begrepen onvoltooid uitgebreid lager onderwijs en lager nijverheidsonderwijs zonder diploma.
b. Idem met lager nijverheidsonderwijs, uitsluitend met diploma (l.n.o.). Ook het lager land- en tuinbouwonderwijs met diploma valt hieronder.
c. Idem met uitgebreid lager onderwijs(u.l.o.). Dit omvat behalve het u.l.o. met diploma ook het v.h.m.o. alsmede het kweekschoolonderwijs, beide zonder diploma.
d. Idem met voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs (v.h.m.o.) en wetenschappelijk (hoger) onderwijs (w.o.). Hierbij is tevens gerekend het hoger nijverheids- en land- en tuinbouwonderwijs alsmede het kweekschoolonderwijs, alles met diploma.

4. Kerkelijke gezindte (gecomb. met kerksheid)

Gevraagd werd of men tot een kerkgenootschap behoort en zo ja, tot welk. Aan hen die deze vraag bevestigend beantwoordden is voorts de vraag gesteld of zij de afgelopen 2 weken naar de kerk waren geweest.Zij die hierop "ja" antwoordden zijn gerangschikt onder de "kerksen", de overigen onder de "onkerksen". Deze termen zijn kortheidshalve gekozen,hoewel"meer kerksen" resp. "minder kerksen"een meer nauwkeurige terminologie zou zijn geweest.

Gezien het kleine aantal onkerksen onder rooms-katholieken en gereformeerden werd de splitsing tussen kerksen en onkerksen bij hen niet doorgevoerd. De gebruikte indeling is als volgt:

a. Rooms-katholiek
b. Nederlands-hervormd, kerks
c. Nederlands-hervormd, onkerks
d. Gereformeerd
e. Geen kerkgenootschap

De categorie "overige kerkgenootschappen" is vanwege het geringe aantal ondervraagden en de grote verschillen tussen de diverse kleine godsdienstige groeperingen onderling, niet opgenomen.

Niet alle "gereformeerden" behoren tot de Gereformeerde kerken; waarschijnlijk behoort een niet gering aantal tot de kleinere gereformeerde kerkgenootschappen (christelijk gereformeerden, oud-gereformeerden e.d.).

5. Televisiebezitters en niet-televisiebezitters

Tenslotte is het denkbaar dat er tussen de tijdsbesteding van televisiebezitters en niet-televisiebezitters belangrijke verschillen bestaan. In dit onderzoek werd deze indeling dan ook opgenomen; in verband met de relatief geringe omvang van de steekproef echter alleen voor de totale bevolking en de geslachten. Onder televisiebezit wordt in deze publikatie verstaan de aanwezigheid thuis van een televisietoestel. Een jongen van bijv. 14 jaar wordt dus "televisiebezitter" genoemd wanneer hij thuis naar de televisie kan kijken.

---

1) De titels van de zeven reeds verschenen publikaties over de twee vrije-tijdsonderzoeken welke resp. in de herfst van 1962 en de zomer van 1963 zijn gehouden, vindt men op de derde bladzijde van de omslag van dit deel.

2) De clusteranalyse werd eerder gebruikt in deel 3 van deze serie (Vrije-tijdsbesteding in Nederland 1962-1963), bijlage 1, 5. De toen gevonden positieve associaties zijn weergegeven door nomologische patronen in staat 17 van dat deel.

3) De term cultuur duidt niet op enige "waarderende"uitspraak over de onder de titel samengebrachte recreatievormen. Er is tussen de hier gebruikte titel cultuur een overeenkomst met kunst van welk niveau dan ook, in zoverre dat het geestelijk aspect voor gaat op het lichamelijk aspect. De term cultuur wordt dus gebruikt als bij culturele uitingen of manifestaties, niet in de betekenis die de sociale wetenschappen eraan hebben toegekend.

HOOFDSTUK II. RECREATIETYPEN

De clusteranalyse (zie hoofdstuk I onder B, 1a) is toegepast op de volgende activiteiten:

1963 1)	1962 1)
1. radio	1. televisiebezit
2. lezen	2. museum
3. liefhebberijen	3. beroepstoneel
4. uitrusten	4. beroepsorkest
5. gezelschapsspelen	5. bioscoop
6. kerkdienst	6. boek uitgelezen
7. toeschouwer sportwedstrijd	7. zingen
8. café- en/of bioscoopbezoek	8. bespelen van een muziekinstrument
9. sportbeoefening	9. bijwonen van een voetbalwedstrijd
10. deelneming aan het verenigingsleven	
11. bezoek	
12. televisiekijken	

1) Zie voor een nadere omschrijving van de activiteiten hoofdstuk I C, punt 5a en b voor 1963 en 5c voor 1962.

De eerste set activiteiten(1963) is gekozen omdat verschillende betrekking hebben op het weekend, een periode die gekenmerkt is door èchte vrije tijd; bij de tweede set (1962) zijn de interrelaties bepaald omdat de meeste voorkomen in het onderzoek naar het specifieke recreatiepatroon van de diverse bevolkingsgroepen (zie hoofdstuk III). De activiteiten 2-8 van 1962 (museumbezoek etc.) komen bijv. alle terug in wat in hoofdstuk III de "culturele sector" wordt genoemd.

Het resultaat van de analyse van de gegevens over 1963 (tabellen 1 t/m 3) is, helaas, nogal pover (zie Bijlage III), want slechts twee recreatietypen laten zich uit staat 1 afleiden.

a. Het eerste recreatietype wordt gevormd door de activiteiten lezen, sportbeoefening, liefhebberijen en actieve deelneming aan het verenigingsleven.Hieruit blijkt dus dat er onder degenen die gedurende het weekend in de zomer van 1963 een uur of meer hebben gelezen in het algemeen meer sportbeoefenaars, meer beoefenaars van liefhebberijen en meer participanten in het verenigingsleven worden gevonden dan onder de niet-lezers. Zo ook kan men, een andere bezigheid van dit recreatietype als uitgangspunt nemend, zeggen dat zij die hun weekend mede gebruiken voor hun hobby e.d., actiever zijn in verenigingen, in sportbeoefening en in lezen dan niet-hobbyïsten.

b. Het tweede recreatietype bestaat uit 5 bezigheden,t.w. café- en/of bioscoopbezoek, liefhebberijen, sportbeoefening, het bezoek aan sportwedstrijden als toeschouwer en de actieve deelneming in het verenigingsleven.

Beide recreatietypen (a en b) wekken de indruk dat er in de vrije-tijdsbesteding een "actief" patroon bestaat, speciaal gevormd door de personen die de 5 laatstgenoemde activiteiten verrichten. Deze indruk wordt versterkt door het feit dat er een negatief verband bestaat tussen deze 5 bezigheden en "rusten"; dat betekent dat onder degenen die voornoemde 5 activiteiten niet verrichten meer personen voorkomen die in het weekend een uur of langer rusten.

Uit staat 2, gebaseerd op de gegevens van 1962, blijkt dat vrijwel alle activiteiten uit de culturele sector (museumbezoek etc.)onderling positief geassocieerd zijn. Daarnaast bestaat er een negatief verband tussen concertbezoek, lezen en zingen, een drietal activiteiten uit de culturele sector enerzijds en het televisiebezit en het bijwonen van een voetbalwedstrijd anderzijds.

Hieruit valt de conclusie te trekken dat er in de vrije-tijdsbesteding, naast de bovengenoemde "actieve" recreatietypen (a en b), ook een "cultureel" type bestaat. Zo treft men,om slechts één activiteit als uitgangspunt te nemen, onder de museumbezoekers meer personen aan die een schouwburg, een concert en een bioscoop bezoeken dan onder de niet-museumbezoekers. Onder de museumbezoekers vindt men voorts meer lezers en meer personen die muziek beoefenen. Let men op de geringe deelneming aan het museumbezoek (herfst 1962: 12% van de bevolking van 12 jaar en ouder) e.d., dan is er ruimte voor de veronderstelling dat het "culturele" type gevormd wordt door een kleine groep. In hoofdstuk III komen wij hier nader op terug.

Er is, zo blijkt eveneens uit staat 2, een positieve associatie tussen het televisiebezit en het gaan naar voetbalwedstrijden als toeschouwer. Hoewel dit geen recreatietype in eigenlijke zin is, omdat er dan sprake moet zijn van minstens drie activiteiten die positief samenhangen, kan men hieruit toch het bestaan van een patroon met een specifieke belangstelling afleiden. De negatieve associatie van dit televisiebezit en het gaan naar voetbalwedstrijden met enkele activiteiten uit de "culturele" sector doet althans vermoeden dat er naast het"culturele" type nog een patroon bestaat waarin meer plaats is voor relatief moderne en gemakkelijk toegankelijke ontspanning.

Het bioscoopbezoek neemt een geheel eigen plaats in. Het blijkt niet alleen samen te gaan met het merendeel van de activiteiten uit de culturele sector, want ook de bezoeker van een voetbalwedstrijd gaat meer dan de niet-bezoeker naar de bioscoop en omgekeerd.

Uit nieuw materiaal van het onderzoek van 1963 blijkt dat deze aparte positie van de bioscoop wordt gedeeld door amateuruitvoeringen en het bezoek aan andere sportwedstrijden dan voetbalwedstrijden.

Staat 1. De samenhang tussen enige bezigheden verricht op vrijdagavond en/of zaterdagavond en/of zondag, sportbeoefening en deelneming aan het verenigingsleven, in 1963 1) (mannen + vrouwen)

	Radio	Lezen	Liefhebberijen	Uitrusten	Gezelschapsspelen	Kerkdienst	Toeschouwer sportwedstrijd	Café- en/of bioscoopbezoek	Sportbeoefening	Deelneming aan verenigingen 2)	Bezoek	Televisiekijken
Radio		+		+	+							—
Lezen	+		+					—	+	+		—
Liefhebberijen		+		—			+	+	+	+		
Uitrusten	+		—				—	—	—	—		
Gezelschapsspelen	+								+			
Kerkdienst										+		—
Toeschouwer sportwedstrijd			+	—				+	+	+	—	+
Café- en/of bioscoopbezoek		—	+	—			+		+	+		
Sportbeoefening		+	+	—	+		+	+		+		
Deelneming aan verenigingen 2)		+	+	—		+	+	+	+			—
Bezoek							—					
Televisiekijken	—	—				—	+			—		

1) + = positief verband, p = < 0,5; - = negatief verband, p = < 0,5. Voor een toelichting bij de bezigheden vermeld in voorkolom en koppen van deze staat zie hoofdstuk I C, 5a en b.
2) Actief in het verenigingsleven.

Staat 2. De samenhang tussen 8 vrije-tijdsbestedingscategorieën en televisiebezit (mannen + vrouwen) 1)

	Bezit televisie-toestel	Afgelopen 3 maanden bezoek gebracht aan			Afgelopen maand		Zingen	Muziek-instrument bespelen	Afgelopen maand voetbal-wedstrijd bezocht
		museum	beroeps-toneel	beroeps-orkest	bioscoop bezocht	een boek uitgelezen			
Televisiebezit	X			—		—	—		+
Museum 3)		X	+	+	+	+	+	+	
Beroepstoneel 3)		+	X	+	+	+		+	
Beroepsorkest 3)	—	+	+	X	+	+	+	+	—
Bioscoop 2)		+	+	+	X	+		+	+
Boek uitgelezen 4)	—	+	+	+	+	X	+	+	—
Zingen	—	+		+		+	X	+	—
Muziekinstrument bespelen.		+	+	+	+	+	+	X	
Voetbalwedstrijd 3)	+			—	+	—	—		X

1) Zie tabel 19, Vrije-tijdsbesteding in Nederland, 1962-1963, deel 1, herfst 1962 en hoofdstuk I C, 5c.
2) Bezoek in de afgelopen maand.
3) Bezoek in de afgelopen 3 maanden.
4) Uitgelezen in de afgelopen maand.

UITSPRAKENSCHEMA 1. De omvang van de vrije tijd per week (5 avonden + weekend) en die activiteiten waarvan de per levensfase 1)

	Schoolgaanden	12-17 jaar, ongehuwd	18-39 jaar, ongehuwd
Mannen + vrouwen			
Aantal uren vrije tijd per week	24,1	24,4	29,7
Sifnificant hoger dan het gemiddelde	Museum	Museum	Beroepstoneel
	Beroepstoneel	Beroepsorkest	Beroepsorkest
	Beroepsorkest	Amateuruitvoering	Amateuruitvoering
	Amateuruitvoering	Bioscoop	Bioscoop
	Bioscoop	Lezen van een boek	Lezen van een boek
	Lezen van een boek	Muziekinstrument bespelen	Muziekinstrument bespelen
	Muziekinstrument bespelen	Aan cursus werken	Aan cursus werken
			Kerkbezoek
	Jeugdvereniging	Zangvereniging e.d.	Zangvereniging e.d.
	Sportvereniging	Jeugdvereniging	Jeugdvereniging
		Sportvereniging	Sportvereniging
	Zwemmen	Zwemmen	Zwemmen
	Voetbal	Voetbal	Voetbal
	Gymnastiek	Gymnastiek	Wandelsport
	Wandelsport	Wandelsport	Tennis
	Tennis	Tennis	Voetbalwedstrijdbezoek
	Sport, spel, hobbies	Sport, spel, hobbies	(Andere)sportwedstrijdbezoek
	Voetbalwedstrijdbezoek	Voetbalwedstrijdbezoek	
	(Andere)sportwedstrijdbezoek	(Andere)sportwedstrijdbezoek	
	Natuurrecreatie buiten de woonkern	Natuurrecreatie buiten de woonkern	
Significant lager dan het gemiddelde	Politieke vereniging	Politieke vereniging	Politieke vereniging
	Vakvereniging	Vakvereniging	Vrouwenvereniging
	Vrouwenvereniging	Vrouwenvereniging	
	Bezoek, praten e.d.	Bezoek, praten e.d.	
	Rust en verpozing	Rust en verpozing	

Voor noot zie slot van deze tabel

deelneming verschilt van het gemiddelde van de totale bevolking, in de herfst van 1962 of de zomer van 1963,

< 40 jaar, gehuwd	40-59 jaar, geh. + ongeh.	60 jaar en ouder, geh. + ongeh.
27,0	29,2	34,1
Natuurrecreatie binnen de woonkern	Politieke vereniging	Politieke vereniging
	Vakvereniging	
	Vrouwenvereniging	
Bezoek, praten e.d.	Bezoek, praten e.d.	Rust en verpozing
Beroepstoneel	Museum	Museum
Beroepsorkest	Bioscoop	Beroepstoneel
Amateuruitvoering	Lezen van een boek	Beroepsorkest
Bioscoop	Muziekinstrument bespelen	Amateuruitvoering
Zingen	Aan cursus werken	Bioscoop
Muziekinstrument bespelen		Lezen van een boek
Kerkbezoek		Zingen
		Muziekinstrument bespelen
		Aan cursus werken
		Kerkbezoek
Jeugdvereniging	Jeugdvereniging	Zangvereniging e.d.
	Sportvereniging	Jeugdvereniging
		Sportvereniging
Zwemmen	Zwemmen	Zwemmen
Voetbal	Voetbal	Voetbal
Sport, spel, hobbies	Gymnastiek	Gymnastiek
(Andere)sportwedstrijdbezoek	(Andere)sportwedstrijdbezoek	Wandelsport
Rust en verpozing		Tennis
		Sport, spel, hobbies
		Voetbalwedstrijdbezoek
		(Andere)sportwedstrijdbezoek
		Natuurrecreatie binnen de woonkern
		Natuurrecreatie buiten de woonkern

UITSPRAKENSCHEMA 1. (vervolg)

	Schoolgaanden	12-17 jaar, ongehuwd	18-39 jaar, ongehuwd
Mannen			
Aantal uren vrije tijd per week	26,6	26,7	33,3
Significant hoger dan het gemiddelde	Museum Beroepsorkest Amateuruitvoering Bioscoop Lezen van een boek Muziekinstrument bespelen Jeugdvereniging Sportvereniging Zwemmen Voetbal Tennis Sport, spel, hobbies Voetbalwedstrijdbezoek (Andere)sportwedstrijdbezoek	Museum Beroepsorkest Amateuruitvoering Bioscoop Lezen van een boek Muziekinstrument bespelen Aan cursus werken Jeugdvereniging Sportvereniging Zwemmen Voetbal Tennis Sport, spel, hobbies Voetbalwedstrijdbezoek (Andere)sportwedstrijdbezoek	Beroepstoneel Beroepsorkest Amateuruitvoering Bioscoop Lezen van een boek Muziekinstrument bespelen Aan cursus werken Sportvereniging Zwemmen Voetbal Tennis Voetbalwedstrijdbezoek (Andere)sportwedstrijdbezoek
Significant lager dan het gemiddelde	Politieke vereniging Vakvereniging Bezoek, praten e.d. Rust en verpozing	Politieke vereniging Vakvereniging Bezoek, praten e.d. Rust en verpozing	Politieke vereniging Vakvereniging

Voor noot zie slot van deze tabel.

< 40 jaar, gehuwd	40-59 jaar, geh. + ongeh.	60 jaar en ouder, geh. + ongeh.
31,0	33,0	37,9
Vakvereniging	Politieke vereniging	Politieke vereniging
	Vakvereniging	
Natuurrecreatie binnen de woonkern	Bezoek, praten e.d.	Bezoek, praten e.d.
Beroepstoneel	Beroepsorkest	Museum
Beroepsorkest	Bioscoop	Beroepstoneel
Amateuruitvoering	Lezen van een boek	Beroepsorkest
Bioscoop	Muziekinstrument bespelen	Amateuruitvoering
	Aan cursus werken	Bioscoop
		Lezen van een boek
		Muziekinstrument bespelen
		Aan cursus werken
Jeugdvereniging	Jeugdvereniging	Zangvereniging
	Sportvereniging	Jeugdvereniging
		Sportvereniging
(Andere)sportwedstrijdbezoek	Zwemmen	Zwemmen
	Voetbal	Voetbal
Rust en verpozing	(Andere)sportwedstrijdbezoek	Gymnastiek
		Tennis
		Sport, spel, hobbies
		Voetbalwedstrijdbezoek
		(Andere)sportwedstrijdbezoek
		Natuurrecreatie binnen de woonkern
		Natuurrecreatie buiten de woonkern

UITSPRAKENSCHEMA 1. (slot)

	Schoolgaanden	12-17 jaar, ongehuwd	18-39 jaar, ongehuwd
Vrouwen			
Aantal uren vrije tijd per week	20,4	21,9	25,9
Significant hoger dan het gemiddelde	Museum Beroepsorkest Amateuruitvoering Bioscoop Lezen van een boek Muziekinstrument bespelen Zangvereniging e.d. Jeugdvereniging Sportvereniging Zwemmen Gymnastiek Tennis Sport, spel, hobbies (Andere)sportwedstrijdbezoek Natuurrecreatie binnen de woonkern Natuurrecreatie buiten de woonkern	Museum Amateuruitvoering Bioscoop Lezen van een boek Muziekinstrument bespelen Aan cursus werken Zangvereniging e.d. Jeugdvereniging Sportvereniging Zwemmen Gymnastiek Tennis Sport, spel, hobbies Voetbalwedstrijdbezoek (Andere)sportwedstrijdbezoek Natuurrecreatie binnen de woonkern Natuurrecreatie buiten de woonkern	Beroepstoneel Beroepsorkest Amateuruitvoering Bioscoop Lezen van een boek Zingen Muziekinstrument bespelen Aan cursus werken Kerkbezoek Vakvereniging Zangvereniging e.d. Jeugdvereniging Sportvereniging Zwemmen Tennis (Andere)sportwedstrijdbezoek Natuurrecreatie binnen de woonkern
Significant lager dan het gemiddelde	Politieke vereniging Vakvereniging Vrouwenvereniging Bezoek, praten e.d. Rust en verpozing	Politieke vereniging Vakvereniging Vrouwenvereniging Bezoek, praten e.d. Rust en verpozing	Politieke vereniging Vrouwenvereniging Bezoek, praten e.d.

1) Gebaseerd op de cijfers in tabel 4.

< 40 jaar, gehuwd	40-59 jaar, geh. + ongeh.	60 jaar en ouder, geh. + ongeh.
24,4	25,9	29,2
Natuurrecreatie binnen de woonkern Bezoek, praten e.d.	Vrouwenvereniging Bezoek, praten e.d. Rust en verpozing	Rust en verpozing
Beroepstoneel Beroepsorkest Amateuruitvoering Bioscoop Muziekinstrument bespelen Aan cursus werken Kerkbezoek	Bioscoop Lezen van een boek Aan cursus werken	Museum Beroepstoneel Beroepsorkest Amateuruitvoering Bioscoop Lezen van een boek Zingen Muziekinstrument bespelen Aan cursus werken Kerkbezoek
Vakvereniging Zangvereniging e.d. Jeugdvereniging	Jeugdvereniging Sportvereniging	Zangvereniging e.d. Jeugdvereniging Sportvereniging
Zwemmen Wandelsport Tennis (Andere)sportwedstrijdbezoek	Zwemmen Gymnastiek Voetbalwedstrijdbezoek (Andere)sportwedstrijdbezoek Natuurrecreatie binnen de woonkern	Zwemmen Gymnastiek Wandelsport Tennis Voetbalwedstrijdbezoek (Andere)sportwedstrijdbezoek Natuurrecreatie binnen de woonkern Natuurrecreatie buiten de woonkern

UITSPRAKENSCHEMA 2. De omvang van de vrije tijd per week (5 avonden + weekend) en die activiteiten waarvan de deelneming verschilt van het gemiddelde van de totale bevolking, in de herfst van 1962 of de zomer van 1963, per opleidingsniveau 1)

	G.l.o.-niveau	L.n.o.-niveau	U.l.o.-niveau	V.h.m.o. en w.o.-niveau
Mannen + vrouwen				
Aantal uren vrije tijd per week	29,7	29,9	28,2	30,0
Significant hoger dan het gemiddelde	Vrouwenvereniging Rust en verpozing	Vakvereniging Sport, spel, hobbies Voetbalwedstrijdbezoek	Beroepstoneel Lezen van een boek Aan cursus werken Politieke vereniging Vakvereniging Zangvereniging e.d. Sportvereniging Natuurrecreatie buiten de woonkern Bezoek, praten e.d.	Museum Beroepstoneel Beroepsorkest Amateuruitvoering Bioscoop Lezen van een boek Muziekinstrument bespelen Aan cursus werken Politieke vereniging Vakvereniging Wandelsport Tennis Natuurrecreatie binnen de woonkern Natuurrecreatie buiten de woonkern Bezoek, praten e.d.
Significant lager dan het gemiddelde	Museum Beroepstoneel Beroepsorkest Amateuruitvoering Bioscoop Lezen van een boek Muziekinstrument bespelen Aan cursus werken Politieke vereniging Vakvereniging Zangvereniging e.d. Jeugdvereniging Sportvereniging Zwemmen Voetbal Gymnastiek Wandelsport Tennis Voetbalwedstrijdbezoek (Andere)sportwedstrijdbezoek Natuurrecreatie binnen de woonkern Natuurrecreatie buiten de woonkern	Beroepstoneel Beroepsorkest Tennis		Televisiekijken Voetbal Voetbalwedstrijdbezoek Rust en verpozing
Mannen				
Aantal uren vrije tijd per week	35,3	33,4	30,8	31,2
Significant hoger dan het gemiddelde	Rust en verpozing	Vakvereniging	Lezen van een boek Aan cursus werken Politieke vereniging Vakvereniging Zangvereniging e.d. Bezoek, praten e.d.	Museum Beroepstoneel Lezen van een boek Muziekinstrument bespelen Aan cursus werken Politieke vereniging Vakvereniging Tennis Natuurrecreatie buiten de woonkern Bezoek, praten e.d.
Significant lager dan het gemiddelde	Museum Beroepstoneel Beroepsorkest Amateuruitvoering Bioscoop Lezen van een boek Muziekinstrument bespelen Aan cursus werken Kerkbezoek Jeugdvereniging Sportvereniging Zwemmen Voetbal Tennis (Andere)sportwedstrijdbezoek Natuurrecreatie buiten de woonkern	Museum Beroepstoneel Beroepsorkest Tennis	Voetbal	Sportvereniging Voetbal Sport, spel, hobbies Voetbalwedstrijdbezoek Rust en verpozing
Vrouwen				
Aantal uren vrije tijd per week	26,1	25,1	25,2	28,0
Significant hoger dan het gemiddelde	Rust en verpozing	Amateuruitvoering Zingen	Beroepstoneel Bioscoop Lezen van een boek Aan cursus werken Kerkbezoek Vakvereniging Zangvereniging e.d. (Andere)sportwedstrijdbezoek Natuurrecreatie buiten de woonkern Bezoek, praten e.d.	Museum Beroepstoneel Beroepsorkest Amateuruitvoering Bioscoop Lezen van een boek Muziekinstrument bespelen Aan cursus werken Vakverenigng Tennis Sport, spel, hobbies Bezoek, praten e.d.
Significant lager dan het gemiddelde	Museum Beroepstoneel Beroepsorkest Amateuruitvoering Bioscoop Lezen van een boek Zingen Muziekinstrument bespelen Aan cursus werken Vakvereniging Zangvereniging e.d. Jeugdvereniging Sportvereniging Zwemmen Gymnastiek Wandelsport Tennis (Andere)sportwedstrijdbezoek Natuurrecreatie binnen de woonkern Natuurrecreatie buiten de woonkern		Rust en verpozing	Voetbalwedstrijdbezoek Rust en verpozing

1) Gebaseerd op de cijfers in tabel 5.

UITSPRAKENSCHEMA 3. De omvang van de vrije tijd per week (5 avonden + weekend) en die activiteiten waarvan de deelneming verschilt van het gemiddelde van de totale bevolking, in de herfst van 1962 of de zomer van 1963, per sociaal milieu 1)

	Agrarische bevolking	Arbeidersmilieu	Risicodragende middenstand	Loontrekkende middenstand, totaal	Leidinggevenden en welgestelden
Mannen + vrouwen					
Aantal uren vrije tijd per week	26,4	29,7	27,2	29,4	28,1
Significant hoger dan het gemiddelde	Amateuruitvoering Kerkbezoek Vrouwenvereniging Rust en verpozing		Kerkbezoek Natuurrecreatie buiten de woonkern	Museum Beroepstoneel Bioscoop Lezen van een boek Muziekinstrument bespelen Aan cursus werken Jeugdvereniging Zwemmen Tennis Natuurrecreatie binnen de woonkern	Museum Beroepstoneel Beroepsorkest Amateuruitvoering Bioscoop Lezen van een boek Muziekinstrument bespelen Sportvereniging Tennis (Andere)sportwedstrijdbezoek Natuurrecreatie buiten de woonkern Bezoek, praten e.d.
Significant lager dan het gemiddelde	Televisiekijken Museum Beroepstoneel Beroepsorkest Bioscoop Lezen van een boek Muziekinstrument bespelen Sportvereniging Zwemmen Sport, spel, hobbies Voetbalwedstrijdbezoek Natuurrecreatie binnen de woonkern Natuurrecreatie buiten de woonkern Bezoek, praten e.d.	Museum Beroepstoneel Beroepsorkest Bioscoop Lezen van een boek Muziekinstrument bespelen Aan cursus werken Kerkbezoek Politieke vereniging Tennis (Andere)sportwedstrijdbezoek	Beroepstoneel Amateuruitvoering Vakvereniging Sport, spel, hobbies		Televisiekijken Rust en verpozing

Voor noot zie slot van deze tabel

UITSPRAKENSCHEMA 3. (vervolg)

	Agrarische bevolking	Arbeidersmilieu	Risicodragende middenstand	Loontrekkende middenstand, totaal	Leidinggevenden en welgestelden
Mannen					
Aantal uren vrije tijd per week	29,4	34,2	29,8	32,6	29,6
Significant hoger dan het gemiddelde	Amateuruitvoering Kerkbezoek Rust en verpozing	Sport, spel, hobbies	Gymnastiek	Lezen van een boek Muziekinstrument bespelen Aan cursus werken Politieke vereniging Sport, spel, hobbies Bezoek, praten e.d.	Museum Beroepstoneel Beroepsorkest Amateuruitvoering Bioscoop Lezen van een boek Politieke vereniging Tennis Natuurrecreatie buiten de woonkern
Significant lager dan het gemiddelde	Beroepstoneel Bioscoop Lezen van een boek Muziekinstrument bespelen Zangvereniging e.d. Sport, spel, hobbies Natuurrecreatie binnen de woonkern Bezoek, praten e.d.	Museum Beroepstoneel Beroepsorkest Lezen van een boek Aan cursus werken Kerkbezoek Politieke vereniging Tennis	Beroepsorkest Amateuruitvoering Politieke vereniging Jeugdvereniging Sport, spel, hobbies Rust en verpozing	Rust en verpozing	Voetbal Sport, spel, hobbies Rust en verpozing

UITSPRAKENSCHEMA 3. (slot)

	Agrarische bevolking	Arbeidersmilieu	Risicodragende middenstand	Loontrekkende middenstand, totaal	Leidinggevenden en welgestelden
Vrouwen					
Aantal uren vrije tijd per week	23,5	25,3	25,0	25,8	26,8
Significant hoger dan het gemiddelde	Vrouwenvereniging Rust en verpozing		Kerkbezoek	Museum Beroepsorkest Amateuruitvoering Bioscoop Lezen van een boek Muziekinstrument bespelen Aan cursus werken Vakvereniging Zangvereniging e.d. Zwemmen Tennis Natuurrecreatie binnen de woonkern	Museum Beroepstoneel Beroepsorkest Bioscoop Lezen van een boek Muziekinstrument bespelen Aan cursus werken Sportvereniging Tennis (Andere)sportwedstrijdbezoek Natuurrecreatie buiten de woonkern Bezoek, praten e.d.
Significant lager dan het gemiddelde	Museum Beroepstoneel Beroepsorkest Bioscoop Lezen van een boek Sportvereniging Zwemmen Wandelsport Tennis Voetbalwedstrijdbezoek Natuurrecreatie buiten de woonkern Bezoek, praten e.d.	Museum Beroepstoneel Beroepsorkest Bioscoop Lezen van een boek Muziekinstrument bespelen Aan cursus werken Kerkbezoek Vakvereniging Jeugdvereniging Sportvereniging Gymnastiek Tennis (Andere)sportwedstrijdbezoek	Beroepstoneel Bezoek, praten e.d.		

1) Gebaseerd op de cijfers van tabel 16.

UITSPRAKENSCHEMA 4. De omvang van de vrije tijd per week (5 avonden + weekend) en die activiteiten of de zomer van 1963, per kerkelijke gezindte 1)

	Rooms-katholiek	Ned.-hervormd, totaal	Ned.-hervormd, kerks
Mannen + vrouwen			
Aantal uren vrije tijd per week	28,6	28,7	26,4
Significant hoger dan het gemiddelde	Televisiekijken Kerkbezoek Voetbalwedstrijdbezoek	Amateuruitvoering Muziekinstrument bespelen Zangvereniging e.d. Bezoek, praten e.d.	Amateuruitvoering Lezen van een boek Muziekinstrument bespelen Kerkbezoek Zangvereniging e.d. Jeugdvereniging Vrouwenvereniging
Significant lager dan het gemiddelde	Lezen van een boek Muziekinstrument bespelen Bezoek, praten e.d.	Televisiekijken Kerkbezoek Politieke vereniging	Televisiekijken Sport, spel, hobbies
Mannen			
Aantal uren vrije tijd per week	32,3	31,5	28,0
Significant hoger dan het gemiddelde	Kerkbezoek Voetbalwedstrijdbezoek	Bezoek, praten e.d.	Lezen van een boek Kerkbezoek
Significant lager dan het gemiddelde	Lezen van een boek Bezoek, praten e.d.	Kerkbezoek	Sport, spel, hobbies Rust en verpozing
Vrouwen			
Aantal uren vrije tijd per week	25,1	26,6	25,0
Significant hoger dan het gemiddelde	Kerkbezoek Sport, spel, hobbies	Zangvereniging e.d. Bezoek, praten e.d. Rust en verpozing	Muziekinstrument bespelen Kerkbezoek Jeugdvereniging Vrouwenvereniging
Significant lager dan het gemiddelde	Museum Zingen Muziekinstrument bespelen Zangvereniging e.d.	Kerkbezoek Zwemmen Sport spel, hobbies (Andere)sportwedstrijdbezoek	Beroepstoneel Beroepsorkest Zwemmen Sport, spel, hobbies

1) Gebaseerd op de cijfers in tabel 17.

waarvan de deelneming verschilt van het gemiddelde van de totale bevolking, in de herfst van 1962

Ned.-hervormd,onkerks	Gereformeerd	Geen kerkgenootschap
30,4	28,6	29,4
Bezoek, praten e.d. Rust en verpozing	Amateuruitvoering Lezen van een boek Kerkbezoek Politieke vereniging Jeugdvereniging Vrouwenvereniging Bezoek, praten e.d.	Televisiekijken Bioscoop Sportvereniging (Andere)sportwedstrijdbezoek
Aan cursus werken Kerkbezoek Politieke vereniging	Televisiekijken Beroepstoneel Voetbalwedstrijdbezoek Natuurrecreatie buiten de woonkern	Zingen Kerkbezoek Politieke vereniging Vrouwenvereniging

33,5	34,4	33,2
Bezoek, praten e.d.	Amateuruitvoering Lezen van een boek Kerkbezoek Politieke vereniging Bezoek, praten e.d. Rust en verpozing	Sportvereniging
Kerkbezoek Politieke vereniging Zangvereniging e.d.	Museum (Andere)sportwedstrijdbezoek Natuurrecreatie buiten de woonkern	Kerkbezoek Politieke vereniging Zwemmen Bezoek, praten e.d. Rust en verpozing

27,5	23,4	25,1
Bezoek, praten e.d. Rust en verpozing	Lezen van een boek Kerkbezoek Politieke vereniging Zangvereniging e.d. Vrouwenvereniging	Museum Bioscoop
Kerkbezoek Sport, spel, hobbies (Andere)sportwedstrijdbezoek	Beroepstoneel Zwemmen Sport, spel, hobbies Voetbalwedstrijdbezoek Natuurrecreatie buiten de woonkern Bezoek, praten e.d.	Kerkbezoek Politieke vereniging Zangvereniging e.d. Vrouwenvereniging

HOOFDSTUK III. DE SPECIFIEKE RECREATIEPATRONEN

A. DE MANNELIJKE EN DE VROUWELIJKE BEVOLKING

Het specifieke vrije-tijdspatroon van de mannelijke en de vrouwelijke bevolking is verkregen door een onderlinge vergelijking van de voor deze groeperingen geldende resultaten.

Dit is een begrijpelijke afwijking van de procedure zoals deze is toegepast bij de hierna volgende bevolkingsgroepen; daar wordt de karakteristieke recreatiestijl geconstrueerd door een vergelijking met het algemeen gemiddelde van de totale bevolking van 12 jaar en ouder.

De mannelijke bevolking is per traditie meer georiënteerd op het algemeen maatschappelijk en economisch leven, terwijl de vrouwelijke bevolking vanuit deze zelfde traditie meer gericht is op het huishouden. Dit onderscheid begint, zo bleek uit deel 3 van deze serie publikaties, reeds vroeg. De meisjes van 12-17 jaar zijn al per week ('s avonds en in het weekend) gemiddeld 6,5 uur in het huishoudelijk werk ingeschakeld 1). In hetzelfde deel werd echter geconstateerd dat deze scheidingslijn tussen de leefruimte niet absoluut is. Zo bleek niet minder dan 54% van de mannelijke bevolking op zaterdag huishoudelijk werk te verrichten 2).

Ten aanzien van de vrije-tijdsbesteding levert ons materiaal de volgende resultaten. De mannelijke bevolking beschikt in de week 's avonds en in het weekend over aanmerkelijk meer vrije tijd dan de vrouw (resp. 32 en 25 uur per week). Hieronder volgt een opsomming van activiteiten uit tabel 4 waarbij de deelneming tussen de mannelijke en vrouwelijke bevolking significant verschillend is.

Bij de mannen hoger:	Bij de vrouwen hoger:
Televisiekijken	
Museumbezoek	Lezen
Instrument bespelen	Kerkbezoek
Werken aan cursus	
Politieke verenigingen	Vrouwenverenigingen
Vakverenigingen	
Zangverenigingen	
Sportverenigingen	
Voetballen	Gymnastiek
Sport, spel, hobbies	Tennissen
Bijwonen van voetbalwedstrijd	
Bijwonen van andere sportwedstrijd	
Natuurrecreatie buiten de woonkern	
	Bezoek, praten

Men kan, gezien deze verschillen, veronderstellen dat de mannelijke bevolking door de omvangrijkere hoeveelheid vrije tijd meer speelruimte heeft, d.w.z. meer tijd heeft om aan diverse sectoren van de vrije tijd deel te nemen. Een belangrijke factor hierbij is de wijze waarop de vrije tijd over de avonden en het weekend is verdeeld. Om hierin enig inzicht te verkrijgen, werd een daarop gerichte steekproef getrokken uit het grondmateriaal. Het bleek dat onder de gehuwde mannelijke bevolking tussen de 30 en 50 jaar er meer voorkwamen die een aaneengesloten periode van vrije tijd hadden, dan onder de vrouwelijke bevolking (eveneens gehuwd en tussen 30 en 50 jaar). 's Avonds tussen 19.00 en 22.00 uur en op zaterdag en zondag tussen 13.00 en 17.00 uur was het percentage mannen dat resp. 2 of meer en 3 of meer uur onafgebroken vrije tijd ter beschikking had ongeveer anderhalf maal zo groot als het percentage vrouwen met dezelfde aantallen uren onafgebroken vrije tijd. Kinderen verzorgen, eten klaar maken etc. bleken steeds de vrije tijd van de vrouw te versnipperen. In dit verband is de conclusie van een elders gehouden onderzoek belangrijk, dat wanneer de vrije tijd geen aaneengesloten periode vormt, deze niet als echte vrije tijd wordt ervaren 3).

Des te opmerkelijker is het dat bij het uitgaan in de culturele sector (toneel, concert, amateuruitvoeringen, bioscoop), waarvoor toch een aantal aaneengesloten vrije uren noodzakelijk is, behoudens bij het museumbezoek géén significante verschillen tussen mannen en vrouwen waarneembaar zijn.

Het feit dat het aantal cursisten onder de mannelijke bevolking ca. $2\frac{1}{2}$ maal zo groot is als onder de vrouwelijke bevolking en het verschijnsel dat de deelneming aan 4 verenigingssoorten een typisch mannelijke aangelegenheid is, doet vermoeden dat naast het verschil in vrije tijd er ook een verschil in belangstelling bij mannen en vrouwen aanwezig moet zijn.

B. LEVENSFASE

1. Algemeen beeld

Het uitsprakenschema (no. 1) wijst uit dat er tussen het recreatiepatroon van de jongere generaties en dat van de oudere een bijzonder groot verschil bestaat. Op 17 tot 19 punten van de 29 activiteiten die in het uitsprakenschema zijn opgenomen, is de deelneming van de jongeren hoger en op 13 tot 23 punten die van de ouderen lager dan het algemeen gemiddelde. Zo zijn bijvoorbeeld het bioscoopbezoek, het bespelen van een muziekinstrument en het zwemmen enkele van de activiteiten die veel meer door jongeren dan door ouderen worden beoefend.

Het omslagpunt waarboven en waaronder de uiteenlopende recreatiepatronen bij de levensfasen worden gevonden, ligt tussen de jeugd onder de 18 jaar en de ongehuwden van 18-39 jaar enerzijds en de gehuwden onder de 40 jaar, de 40-59-jarigen en de leeftijdsklasse van 60 jaar en ouder anderzijds. Omdat uit Volkstellingsgegevens valt af te leiden dat de groep ongehuwden van 18-39 jaar voornamelijk uit personen bestaat die jonger zijn dan 25 jaar en de groep gehuwden onder de 40 jaar uit personen die voornamelijk 25 jaar of ouder zijn, kan men het omslagpunt nader vaststellen rond deze leeftijd van 25 jaar.

Uit het schema blijkt voorts dat deze caesuur

Voor noten zie slot van dit hoofdstuk.

zowel geldt voor de mannelijke als voor de vrouwelijke bevolking. De gevolgtrekking is dus dat de kenmerken welke met deze levensfase (ca. het 25e jaar) samenhangen (zoals het huwelijk en de daaraan inherente verplichtingen en bepaalde maatschappelijke positie), méér nog dan bijv. de intreding in het beroep van invloed is op de structuur en de variëteit van de vrije-tijdsbesteding.

Hierbij zij uitdrukkelijk opgemerkt dat dit omslagpunt geenszins "absoluut" is in die zin dat men na het bereiken van een bepaalde levensfase nergens meer toe komt: ten eerste zijn de verschillen tussen jong en oud gradueel en ten tweede blijkt uit de cijfers dat er ook tussen de andere levensfasen bepaalde significante verschillen bestaan. Een beeld van de relatieve intensiteit waarmee de diverse leeftijdsgroepen aan bepaalde activiteiten deelnemen, volgt hieronder. Zoals uit deze gegevens, die ook ontleend zijn aan tabel 4, blijkt, vindt men bij de meeste bezigheden de reeks van jong naar oud terug.

De deelneming is in de hogere leeftijdsklassen hoger bij:	De deelneming is in de hogere leeftijdsklassen lager bij:
politieke verenigingen	vrijwel alle activiteiten in de sector cultuur en ontwikkeling, met name: museumbezoek concertbezoek (beroepsorkest) bezoek amateuruitvoeringen lezen bespelen van muziekinstrument het werken aan een cursus
	jeugdverenigingen sportverenigingen
	vrijwel alle activiteiten uit de sector sport en openluchtrecreatie

Slechts dus onder het uitdrukkelijk voorbehoud dat het hier gaat om trapsgewijze verschillen, kan het recreatiepatroon van de 3 oudere generaties (de gehuwden onder de 40 jaar, de 40-59-jarigen en de groep van 60 jaar en ouder) ten opzichte van de jongeren als volgt worden gekarakteriseerd:

a. het is "cultuurarmer", want of museum-, en/of toneel- en/of concert- en/of amateuruitvoering-, bioscoopbezoek, lezen enz. genieten van deze leeftijdsklassen weinig belangstelling;
b. men is lichamelijk passiever, hetgeen valt af te leiden uit de geringe deelneming aan enkele takken van sport, zoals zwemmen en/of voetballen en/of gymnastiek;
c. de actieradius is beperkter, welke conclusie volgt uit het geringe gebruik van de recreatiegebieden buiten de woonkern door de bevolking van 60 jaar en ouder en de lage deelneming aan de activiteiten die men buitenshuis pleegt te beoefenen in het algemeen (zoals bezoek aan voetbal- en andere sportwedstrijden).

2. Per levensfase

a. De jeugd van 12-17 jaar, de schoolgaanden en de werkende jeugd

De jongste generatie in de steekproef, de jeugd van 12-17 jaar, beschikt per week over de minste vrije tijd: 24,4 uur tegenover 28,8 uur gemiddeld bij de totale bevolking. Ondanks deze beperking vormt de jeugd een actieve leeftijdsgroep. Deze constatering geldt zowel voor de sport- als voor de culturele sector, want met een enkele uitzondering (toneelbezoek) is op beide terreinen het percentage deelnemers $1\frac{1}{2}$ à 3 maal zo hoog als bij de bevolking in het algemeen (tabel 4). Sprekende voorbeelden uit beide sectoren zijn zwemmen (jeugd 44%, gemiddeld 18%), bioscoopbezoek (resp. 54 en 27%), concertbezoek (12 en 6%) en museumbezoek (15 en 8%). Leden van politieke partijen en verenigingen, vak- en vrouwenverenigingen ontbreken in deze levensfase nagenoeg volledig. Een aversie tegen deelneming aan organisaties in het algemeen is echter niet aanwezig, wel bestaat een duidelijk gerichte belangstelling: het accent valt bij de drie overige verenigingstypen nadrukkelijk op de sportverenigingen. Het ledenpercentage (40%) is bijna $2\frac{1}{2}$ maal zo groot als dat van de jeugdverenigingen (17%).

Het is gezien dit intensief gebruik van de vrije tijd niet verwonderlijk dat de jongens en meisjes weinig tijd besteden aan rusten, koffie en thee drinken. In dit opzicht verschilt het patroon van de jeugd ook in sterke mate van dat van de gemiddelde Nederlander. Evenzo inzake de tijd die aan bezoek, praten en feestjes wordt besteed, die per week ongeveer 2,5 uur minder is. Er is ruimte voor de veronderstelling dat speciaal deze activiteiten worden beperkt door het vroeger naar bed gaan. In de avonduren is overigens het aantal televisiekijkers gelijk aan het gemiddelde van de Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder (39%).

Wanneer men de 12-17-jarigen, in welke leeftijdsgroep zich de meeste scholieren bevinden, met de schoolgaanden vergelijkt, dan kan men hieruit een indruk krijgen van het recreatiepatroon van de niet-schoolgaanden in deze leeftijdsklasse. Bij 3 vrije-tijdsbezigheden hebben de 12-17-jarigen duidelijk lagere percentages dan de schoolgaanden, nl. bij het bezoek aan museum, toneel- en concertuitvoeringen. Milieuverschillen tussen werkende en schoolgaande jeugd en het feit dat de werkende jeugd niet profiteert van de gezamenlijke excursies in schoolverband, zijn hiervoor wellicht de verklaring.

Tenslotte kan er nog op worden gewezen dat ook de niet-schoolgaande onder de 18 jaar in zijn vrije tijd zich beperkt weet door huiswerk etc., want 30% (jongens 48%, meisjes 21%) werkt na zijn dagtaak in de fabriek of op kantoor nog aan een cursus.

b. De ongehuwden van 18-39 jaar

De groep ongehuwden van 18-39 jaar bestaat, zoals al in het voorgaande werd opgemerkt, voor het merendeel uit personen die jonger zijn dan ca. 25 jaar. Typerend voor de personen uit deze levensfase is, dat men,mede door een intrede in de beroepssfeer, de volwassen status bereikt, financieel meer onafhankelijk wordt en in meerdere opzichten met de jeugdperiode breekt. Deze elementen zijn duidelijk zichtbaar in de vrije-tijdsbesteding, waarvoor de ongehuwde ongeveer één uur per week meer beschikbaar heeft (30 uur) dan de gemiddelde Nederlander (29 uur). De belangstelling voor concert-, toneel- en amateuruitvoeringen is bijvoorbeeld gelijk of groter dan die onder de 12-17-jarigen; aan converseren,partijtjes, bezoek e.d. en aan rusten besteden de ongehuwden van 18-39 jaar meer tijd, terwijl het aantal leden van jeugdverenigingen en sportverenigingen belangrijk lager ligt. Het lidmaatschap van deze verenigingstypen heeft voor een deel plaats gemaakt voor de vakverenigingen, waarvan 17% van deze ongehuwden lid is (gemiddeld eveneens 17%).

Een opmerkelijk verschijnsel is dat,hoewel in deze levensfase het actieve kiesrecht wordt toegekend, het lidmaatschap van een politieke partij of vereniging een uitzondering vormt(2%, gemiddeld 7%). Zo ook dat deze leeftijdsgroep minder aan sport doet (bijv. zwemmen 31%,voetbal 13%, gymnastiek 3%) dan de 12-17-jarigen (resp. 44, 19 en 10%), ondanks de veel grotere speelruimte die de vrije tijd hen laat.

In Nederland gaat op een zondag 48% van de bevolking van 12 jaar en ouder een of meermalen naar de kerk; het is vermeldenswaard dat de belangstelling bij deze jongeren, de ongehuwden tussen 18 en 39 jaar aanmerkelijk hoger ligt, nl. mannen 50% en vrouwen 62% 4).

c. De gehuwden onder de 40 jaar

De tijdsbesteding van de jongere gehuwden is gekenmerkt door de zorg voor kleine en opgroeiende kinderen. Hun vrije tijd is beperkter dan van een gemiddelde Nederlander en aan rusten wordt minder tijd besteed (tabel 4).

Het gehele recreatiepatroon is voorts gekarakteriseerd door lage deelnemingscijfers. Ten eerste wordt er minder aan "spel" gedaan, zoals bijv. zingen (3%),het bespelen van een muziekinstrument (12%) of het beoefenen van een sport, spel of hobby (1,7 uur per week).Voorts is het relatieve aantal personen onder de jongere gehuwden, dat wel eens uitgaat bijzonder laag; zo is bijv. slechts 20% naar de bioscoop (gemiddeld 27%) en slechts 9% naar een sportwedstrijd (anders dan een voetbalwedstrijd) geweest (gemiddeld 15%). Dit is in beide gevallen eenderde van het percentage bezoekers onder de ongehuwden van 18-39 jaar (resp. 59 en 28%). Het wijst op een zekere gebondenheid aan huis, hetgeen ook uit de omvang van de tijd die aan bezoek en praten wordt besteed (6,5 uur) valt af te leiden. Misschien moet ook het lagere kerkbezoek op zondag (43%; gemiddeld 48%) als zodanig worden geïnterpreteerd. Echter, het blijkt dat de jongere gehuwden op zondag niet minder dan gemiddeld buiten de woonkern voor recreatie naar de natuur (19%; gemiddeld 18%) gaan en de deelneming aan de natuurrecreatie binnen de woonkern zelfs hoger is (33%; gemiddeld 27%); wellicht liggen de zaken bij het recreëren in de natuur wat gemakkelijker dan bij de andere uitgaansvormen, omdat men hierbij de kinderen mee kan nemen.

Een opmerkelijk verschijnsel is dat er bij de mannelijke bevolking tussen de gehuwden onder de 40 jaar en de jongere generaties een duidelijk verschil in uitgaansstructuur bestaat: bij de jongeren staat het bioscoopbezoek als nummer één, bij de gehuwden is het bezoek aan voetbalwedstrijden de belangrijkste uitgaansvorm. Het aantal wedstrijdbezoekers is zelfs bijna tweemaal zo groot (38%) als het aantal bioscoopbezoekers (21%).

d. De leeftijdsgroep van 40-59 jaar

Een belangrijke vraag is of bij deze oudere leeftijdsgroep, die voor het merendeel uit gehuwden bestaat met oudere kinderen, een grotere belangstelling voor het uitgaan is te constateren dan bij de gehuwden onder de 40 jaar; er is nl. reden voor deze veronderstelling; men heeft in deze levensfase meer vrije tijd. Een tendens valt te bespeuren bij het gaan naar toneelvoorstellingen(jongere gehuwden 6%, 40-59-jarigen 8%) maar het percentage bezoekers aan musea, concerten en amateurvoorstellingen varieert daarentegen weinig of niet, terwijl het gaan naar de bioscoop zelfs nog aanmerkelijk lager ligt (resp. 13 en 20%). Voetbalwedstrijden krijgen in deze levensfase (40-59 jaar) van de mannelijke bevolking eveneens minder belangstelling, maar is bij hen toch de uitgaansvorm waaraan het meest wordt deelgenomen.

Aandacht verdient het feit, dat de 40-59-jarigen meer dan gemiddeld en meer dan de jongere gehuwden onder de 40 participeren in politieke verenigingen en vrouwenverenigingen. Het moet betwijfeld worden of hieruit de conclusie kan worden getrokken dat men in deze levensfase een vrije-tijdsbesteding heeft welke meer betrokken is op het algemeen maatschappelijk leven door er daadwerkelijk in te participeren. De relatief hoge deelneming van de vrouwen uit deze leeftijdsklasse aan de vrouwenverenigingen zou erop kunnen wijzen; van de lidmaatschappen van politieke partijen is bekend dat een groot deel bestaat uit nominale bindingen (79%) 5).

e. De leeftijdsgroep van 60 jaar en ouder

Een geserreerde vorm van het recreatiepatroon, die typerend is voor de oudere generaties, valt waar te nemen bij de bevolking van 60 jaar en ouder; slechts rust en verpozing, bezoek en televisiekijken zijn vrije-tijdsactiviteiten waarvan de relatieve deelneming overeenkomt met of hoger is dan de deelneming van de totale bevolking. Daarnaast blijkt ook het relatieve aantal leden van politieke partijen, van vak- en vrouwenverenigingen overeen te komen met of hoger te zijn dan het gemiddelde. In alle andere recreatievormen zijn de perso-

nen van 60 jaar en ouder in mindere mate actief, hetgeen ook geldt voor de vijf uitgaansvormen die onder de titel cultuur zijn genoemd: per categorie was ruim 90% in 3 maanden niet uit geweest, ook niet naar de bioscoop.

C. OPLEIDINGSNIVEAU

1. Algemeen beeld

Omdat het uitsprakenschema no. 2 voldoende inzicht geeft, worden er geen afzonderlijke paragrafen aan de recreatiepatronen per opleidingsniveau gewijd. Wel wordt nader ingegaan op het verband tussen het opleidingsniveau en de levensfase inzake enkele uitgaanscategorieën.

Het uitsprakenschema wijst uit, dat er tussen de lagere en hogere opleidingsniveaus een bijzonder groot verschil in recreatiestijl bestaat. De personen met g.l.o., waartoe de meerderheid (54%) van de niet-schoolgaande bevolking behoort, hebben deelnemingscijfers die bij niet minder dan 22 van de 29 vrijetijdscategorieën o n d e r het algemeen gemiddelde liggen. De relatief kleine groep met l.n.o. (21%) vertoont een recreatiepatroon dat naar het gemiddelde tendeert, terwijl bij de personen met u.l.o. (15%) en hoger voortgezet onderwijs (10%) de percentages van resp. 9 en 15 vrije-tijdsbezigheden het gemiddelde overtreffen. Zij hebben een duidelijk rijker geschakeerde recreatiestijl in die zin, dat door een relatief hoog aantal van hen aan de meeste ontspanningsvormen wordt deelgenomen. Hierbij kan worden opgemerkt, dat de deelneming aan 15 activiteiten in een duidelijk verband met het opleidingsniveau staat. Bij de volgende 14 hebben de hogere opleidingsniveaus h o g e r e percentages dan de lagere niveaus (tabel 5):

vrijwel alle activiteiten uit de sector cultuur en ontwikkeling, met name	politieke verenigingen
museumbezoek	zwemmen
bezoek aan toneelvoorstelling 6)	wandelsport
bezoek aan concert 6)	tennis
bioscoopbezoek	natuurrecreatie binnen de woonkern
lezen van een boek	natuurrecreatie buiten de woonkern
bespelen van een muziekinstrument	bezoek, praten e.d.
het werken aan een cursus	

Rust en verpozing is de vrije-tijdsbezigheid die, gemeten in het aantal per week eraan bestede uren, bij de hogere opleidingsniveaus minder tijd in beslag neemt dan bij de lagere niveaus.

Ons materiaal (tabel 5) wijst inzake de personen met g.l.o. op het opvallende verschijnsel, dat zij zowel achterblijven in de sector cultuur (bijv. beroepsorkestuitvoeringen 1%, gemiddeld 6%), ontwikkeling (aan cursus werken 5%, gemiddeld 11%) en kerkbezoek (mannen 39%, gemiddeld 46%) als achterblijven in de sectoren verenigingsleven (bijv. sportvereniging 10%, gemiddeld 19%) en sport (bijv. zwemmen 10%, gemiddeld 18%) en openluchtrecreatie. Een laag aantal leden van verenigingen bijv., of een beperkte belangstelling voor de recreatie in de natuur, is dus niet een op zichzelf staand kenmerk, maar een element van een patroon dat vrijwel over de gehele lijn gekarakteriseerd wordt door een beperkte deelneming. De verklaring van dit achterblijven vindt men niet in de omvang van de vrije tijd, want deze is evenals bij andere niet-schoolgaande groeperingen (u.l.o. en v.h.m.o. + w.o.) juist groter dan van een gemiddelde Nederlander. Er wordt door de personen met g.l.o. meer tijd dan gemiddeld aan "rust en verpozing" besteed. Hieruit kan worden verondersteld, dat zij de vrije tijd waarderen als een periode die na de arbeid nog rest en gebruikt dient te worden meer voor uitrusten dan voor active ontspanning.

Zoals uit het algemene beeld blijkt, nemen de personen met l.n.o. en u.l.o. over het geheel genomen een "tussenpositie" in tussen het hoogste en het laagste niveau. Dit geldt ook voor activiteiten die minder duidelijk met het opleidingsniveau in verband staan, zoals het lidmaatschap van vakverenigingen. Op enkele punten echter heeft òf het l.n.o.-niveau (voetballen, bijwonen van voetbalwedstrijden) òf het u.l.o.-niveau (zang- en sportverenigingen) het hoogste percentage, of er wordt door hen de meeste tijd aan besteed (l.n.o.: sport, spel en hobbies).

De personen met v.h.m.o. en w.o. besteden in vergelijking met het gemiddelde weinig tijd aan rusten. Zij hebben bovendien een duidelijk anders samengesteld recreatiepatroon; hun deelneming aan de activiteiten uit de culturele sector en aan de recreatie in de natuur ligt bijv. ver boven het gemiddelde, terwijl de belangstelling voor de televisie en voor voetbalwedstrijden lager is. Tennis en wandelsport (georganiseerd èn ongeorganiseerd) kenmerken zich als élite activiteiten en het lidmaatschap van politieke en vakverenigingen is bij dit opleidingsniveau het hoogst.

Het is overigens een opmerkelijk verschijnsel, dat het verschil in diversiteit tussen de lagere en hogere opleidingsniveaus ten aanzien van de culturele sector speciaal geldt voor de vrouwelijke bevolking: bij hen is het verschil tussen "laag" en "hoog" veelal groter dan bij de mannelijke bevolking. Als sprekende voorbeelden kunnen het gaan naar een toneelvoorstelling en een concertuitvoering door beroepsgezelschappen worden genoemd: van de mannelijke en vrouwelijke bevolking met g.l.o. was slechts resp. 4 en 3% naar een toneelvoorstelling geweest, van de mannelijke bevolking met v.h.m.o. en w.o. 23% en van de vrouwelijke bevolking met v.h.m.o. en w.o. 32%. In het tweede geval zijn de percentages: mannelijke en vrouwelijke bevolking met g.l.o. 1%, mannelijke bevolking met v.h.m.o. en w.o. 10% en van de vrouwelijke bevolking van dit hoogste onderwijstype niet minder dan 31%.

Deze verschillen tussen de mannelijke en vrouwelijke bevolking en het verschil in diversiteit in vrije-tijdsbesteding tussen de lage en hoge niveaus komen tot uiting in de uit-

	Mannen	Vrouwen
personen met g.l.o.	1. voetbalwedstrijd (32%) 2. bioscoop (18%) 3. andere sportwedstrijden (12%)	1. bioscoop (16%) 2. amateuruitvoeringen (12%) 3. voetbalwedstrijd (10%)
personen met v.h.m.o. en w.o. ..	1. bioscoop (30%) 2. toneel (23%) 6) 3. amateuruitvoeringen (21%)	1. bioscoop (49%) 2. toneel (32%) 6) 3. concert (31%)

gaansstructuur; hierboven zijn van het laagste en het hoogste opleidingsniveau de drie uitgaansvormen waarvan het aantal deelnemers per groep het hoogst was, in volgorde genoemd.

Zoals uit de cijfers van tabel 5 ook blijkt, gaan bij het laagste opleidingsniveau meer mannen dan vrouwen en bij het hoogste opleidingsniveau meer vrouwen dan mannen uit.

Stel dat men de bezoekcijfers van museum, toneelvoorstellingen en concertuitvoeringen door een beroepsgezelschap van de verschillende opleidingsniveaus omrekent tot een publieksamenstelling, ondanks dat de frequentie van de bezoeken n i e t in acht is genomen, dan blijkt zeer duidelijk (tabel 6) dat deze culturele manifestaties speciaal zeer sterk aanslaan bij de hogere opleidingsniveaus, hoewel de grootte van de groepen in het totaal van de bevolking bijzonder uiteenloopt. Daarbij kan ook de conclusie worden getrokken dat bij de lagere niveaus een grote reserve bestaat. Deze zal wellicht bij toenemend stijgen van het algemeen ontwikkelingspeil afnemen, zodat nieuwe "publieken" aan de hier besproken recreatievormen gaan deelnemen.

2. De culturele sector

Uit hoofdstuk IIIB en uit het voorgaande (C 1) is op een duidelijke wijze gebleken, dat het deelnemen aan de verschillende vrije-tijdsbezigheden samenhangt met opleidingsniveau en levensfase. De vraag kan worden gesteld in welke mate deze factoren in onderling verband het recreatiepatroon beïnvloeden. Om hierin inzicht te verkrijgen werden de tabellen 7 t/m 15 samengesteld, waarin de deelnemingscijfers van de uitgaanscategorieën en het lezen van boeken uit de culturele sector zijn opgenomen.

Duidelijk blijkt hier (nogmaals) dat het al of niet gaan naar een museum, een toneelvoorstelling en een concertuitvoering door een beroepsgezelschap, bioscoop en amateuruitvoeringen en het al of niet lezen, zowel een gevolg zijn van het opleidingsniveau als van de voor een bepaalde leeftijd kenmerkende levensfase: in het algemeen hebben de oudere generaties l a g e r e percentages dan de jongere en de hogere opleidingsniveaus h o g e r e percentages dan de lagere niveaus.

Bij de combinatie museum-toneel-concert (tabel 7) speelt de genoten opleiding de belangrijkste rol; de intergeneratieverschillen blijven echter zichtbaar, als de samenstelling van iedere leeftijdsklasse naar opleidingsniveau gelijk zou zijn 7). De leesgewoonten blijken voorts zowel afhankelijk van de levensfase als van de aard van het gevolgde onderwijs (tabel 13).

In de cijfers van het bioscoopbezoek (tabel 12) en het gaan naar amateurvoorstellingen (tabel 11) onderkent men op de eerste plaats de invloed van de levensfase; de verschillen tussen de levensfasen blijven hier waarneembaar als per opleidingsniveau de leeftijdssamenstelling gelijk zou zijn.

De staten 7 t/m 15 bieden naast het bovenstaande ook opmerkelijke informatie inzake de deelneming aan de activiteiten uit de culturele sector, ten eerste van de personen met v.h.m.o. en w.o. en ten tweede van degenen die alleen g.l.o. gevolgd hebben.

a. Personen met v.h.m.o. en w.o.

In hoofdstuk II (Recreatietypen) werd de conclusie getrokken, dat er in de vrije-tijdsbesteding kennelijk een "cultureel" type bestaat, gevormd door een groep met brede belangstelling voor de activiteiten die onder de titel "cultuur" zijn samengebracht. De culturele activiteiten bleken onderling positief samen te hangen en er was een negatief verband tussen enkele categorieën uit deze culturele sector met televisiebezit en het gaan naar een voetbalwedstrijd als toeschouwer. Nu blijkt bij een bestudering van tabel 5 en het daarop gebaseerde uitsprakenschema 2, dat deze kenmerken vooral karakteristiek zijn voor het recreatiepatroon van de personen met v.h.m.o. en w.o.; zo is van de niet-schoolgaande bevolking bij dit opleidingsniveau het televisiebezit het geringst.

Het is interessant na te gaan op welke wijze de personen met dit opleidingsniveau zich inzake de deelneming aan de culturele activiteiten verhouden tot de lagere niveaus. De indruk wordt gewekt 8) dat, met uitzondering van het lezen, het verschil in deelneming tussen de personen met v.h.m.o. en w.o. en u.l.o. enerzijds aanmerkelijk groter is dan het verschil in deelneming tussen de personen met u.l.o. en l.n.o. anderzijds. Zo gaat van de personen van het hoogste onderwijstype bijvoorbeeld ca. 20% naar een museum en van de personen met u.l.o. en l.n.o. resp. 9 en 6%. Het

bespelen van een muziekinstrument wordt door 31% van de personen van het hoogste onderwijstype beoefend en door 17 en 13% van degenen die resp. u.l.o. en l.n.o. gevolgd hebben. De hoge deelneming van de personen met v.h.m.o. en w.o. is dus in zekere mate exclusief en wijst binnen het kader van de onderscheiden activiteiten op het bestaan van een "culturele élite". Men zij zich er terdege van bewust dat de aard en het niveau van deze activiteiten niet is vastgesteld; het enige wat hier is nagegaan is of deze bezigheden, die vroeger over het geheel genomen behoorden tot de recreatiestijl van de hogere groeperingen,wel of niet in gelijke mate zijn aangeslagen bij de lagere niveaus; dat blijkt niet het geval te zijn. Hierbij kan worden opgemerkt, dat het grotere verschil tussen v.h.m.o. en w.o. en u.l.o. enerzijds dan tussen u.l.o. en l.n.o.anderzijds, bij de volgende activiteiten zichtbaar is in alle leeftijdsgroepen, met uitzondering van de oudste generatie: bij de combinatie museum-toneel-concert en bij de bioscoop.

b. Personen met g.l.o.

Aan de hand van het uitsprakenschema 2 is vastgesteld, dat de personen met g.l.o. zeer lage percentages hebben in de hier afzonderlijk besproken culturele sector. Omdat dit opleidingsniveau meer ouderen omvat dan de hogere opleidingsniveaus, kan worden geopperd dat de lage gemiddelden uitsluitend veroorzaakt worden door de leeftijdssamenstelling; het is bekend dat oudere generaties over het algemeen lage deelnemingspercentages hebben.In dit geval zou echter moeten blijken, dat de jongeren met g.l.o. in vrijwel gelijke (of meerdere)mate actief zijn als de jongeren die meer onderwijs hebben gevolgd. Dit blijkt, behoudens enkele uitzonderingen, niet het geval te zijn: reeds de niet-schoolgaande 15-17-jarigen met g.l.o. hebben, behalve voor lezen en bioscoopbezoek, duidelijk lagere percentages dan hun eveneens niet-schoolgaande leeftijdgenoten met l.n.o. Van de 15-17-jarigen met g.l.o.is bijvoorbeeld slechts 1% naar de combinatie museum-toneel-concert geweest en van hun leeftijdgenoten met l.n.o. 19% (tabel 7);bij amateurvoorstellingen zijn deze percentages resp. 16 en 32%(tabel 11).

Ook bij niet studerende ongehuwden van 18-39 jaar vindt men bij de personen met g.l.o. aanmerkelijk lagere percentages dan bij de personen met l.n.o.; alleen de verschillen bij concert (g.l.o. 0%, l.n.o. 8%), amateurvoorstellingen (resp. 14 en 31%) en bioscoop(resp. 52 en 60%) zijn significant.

S a m e n v a t t e n d kan uit het bovenstaande de conclusie worden getrokken, dat voor de diversiteit in vrije-tijdsbesteding de aard van het genoten onderwijs van een bijzonder grote betekenis is. In dit verband levert ons materiaal nog enkele andere belangrijke punten. Binnen de leeftijdsgroep van 18-39 jaar (ongehuwd) is het museumbezoek van degenen die hun opleiding hebben voltooid aanmerkelijk lager dan van degenen die nog studeren: studerenden 31% en niet-schoolgaanden met g.l.o.5%, met l.n.o. 7% en met u.l.o. 12%.Dit geldt òòk voor de personen van het hoogste onderwijstype (11%) (tabel 8); het verschil tussen schoolgaanden en niet-schoolgaanden is mogelijk een gevolg van het museumbezoek in schoolverband. De fase (tussen studie en huwelijk) is voor de niet-studerenden van het hoogste onderwijsniveau klaarblijkelijk gunstiger voor het gaan naar een toneelvoorstelling door een beroepsgezelschap; in tegenstelling namelijk met het museumbezoek hebben deze niet-studerenden hierbij een hoger percentage (54%) dan de studerenden (30%, tabel 9). Het effect van de opleiding komt vermoedelijk pas tot uiting als de factoren milieu, inkomen en wellicht ook levensfase (de niet-studerenden zijn gemiddeld ouder dan de nog schoolgaanden)het bezoek aan toneelvoorstellingen mede stimuleren.

D. SOCIAAL MILIEU

1. Algemeen beeld

Uit het uitsprakenschema no. 3 blijkt,dat bij de lagere milieus de deelnemingscijfers van de 29 onderzochte vrije-tijdsbezigheden veelal onder en bij de hogere milieus boven het gemiddelde liggen. Zo hebben de arbeiders bij 11 activiteiten percentages die lager zijn. Het recreatiepatroon van de risicodragende middenstand wijkt het minst af van het gemiddelde en de deelnemingscijfers van de loontrekkende middenstand en de leidinggevenden en welgestelden overtreffen dit gemiddelde voor resp. 10 en 12 activiteiten. Deze tegenstelling tussen "laag" en "hoog" herinnert aan de tegenstelling tussen de lagere en hogere opleidingsniveaus; uit het cijfermateriaal krijgt men de indruk dat het sociaal milieu echter minder sterk dan dit opleidingsniveau differentieert.

2. Per sociaal milieu

a. De agrariërs

De agrariër, die over minder vrije tijd beschikt dan de gemiddelde Nederlander (resp. 26,4 en 28,8 uur per week, tabel 16) heeft een recreatiepatroon dat over het geheel genomen beperkt is in zijn diversiteit.

Ten eerste is de deelneming aan de meeste culturele activiteiten ver onder het gemiddelde. Het percentage agrariërs dat naar een museum (4%, gemiddeld 8%),of naar een toneelvoorstelling (resp. 4 en 9%) en concertuitvoering (resp. 3 en 6%)van beroepsgezelschappen of naar de bioscoop (resp. 14 en 27%) gaat, is slechts de helft van het percentage bij de Nederlandse bevolking en het aantal lezers van boeken is relatief laag (resp. 53 en 67%).

Dit achterblijven in de culturele sector hangt vermoedelijk mede samen met het aanbod en de bereikbaarheid van culturele manifestaties. Het feit dat de belangstelling voor amateuruitvoeringen onder de agrariërs relatief groot is (resp. 22 en 16%) wijst in dezelfde richting. Overigens is het relatieve aantal personen dat een muziekinstrument bespeelt - een activiteit die vele vormen kent en waarvoor niet direct bepaalde acommodatie e.d. is vereist - geringer dan gemiddeld(resp.

10 en 15%). Het is opmerkelijk dat de agrariër niet ter compensatie van het cultureel isolement, meer televisie kijkt, integendeel: gemiddeld kijkt op een avond in de week (1963) bijna 40% van de Nederlanders en van de agrariërs slechts een vierde (24%).

Het tweede kenmerk van de recreatie der agrariërs is de geringe belangstelling voor sportbeoefening, voor sportverenigingen en voor voetbalwedstrijden en voorts het beperkte gebruik in de vrije tijd van de recreatiegebieden. De beperkte sportbeoefening kan niet het gevolg zijn van het gebrek aan accommodatie 9). Dit en het tweede aspect wijzen in een geheel andere richting. In deel 3 van deze serie publikaties werd geconstateerd dat de agrariër in het algemeen een ander leefpatroon heeft dan de rest van de bevolking. Dit kwam bijv. tot uiting in het vroeger naar bed gaan 10). Het bovenstaande en het verschijnsel dat de agrariër zijn vrije tijd in tegenstelling tot de gemiddelde Nederlander in de eerste plaats voor rust en verpozing (ca. 5 uur; gemiddeld ca. 4 uur per week)en pas op de tweede plaats voor bezoek, praten e.d. (ca.4 uur; gemiddeld ca, 6 uur per week) gebruikt, wijst erop dat het recreëren gekenmerkt is door een leefritme, waarin arbeid en vrije tijd niet in die mate onderling onafhankelijk zijn als in de meer urbane wereld.

Tenslotte kan erop worden gewezen dat het percentage leden van vrouwenverenigingen bij de agrariërs het hoogst is (28%; gemiddeld 14%) en er onder de agrariërs de meeste kerkbezoekers geteld worden (56%, gemiddeld 48%).

b. Het arbeidersmilieu

Het is ten aanzien van het arbeidersmilieu niet verwonderlijk dat er, behoudens inzake de omvang van de vrije tijd (29,7 uur per week; gemiddelde Nederlander 28,8 uur), geen positieve afwijkingen ten opzichte van het gemiddelde bestaan, aangezien deze sociale groepering door haar grootte een belangrijke invloed op het niveau van het gemiddelde uitoefent. Dit betekent overigens, zoals de cijfers in tabel 16 ook laten zien, dat geen enkele activiteit als een typische recreatievorm van het arbeidersmilieu kan worden aangewezen, ook bijv. het voetballen (mannen) niet. Des te opvallender is het de gevolgtrekking te moeten maken, dat de arbeiders aan bepaalde activiteiten relatief weinig deelnemen: ten eerste hebben zij in de gehele sector cultuur, ontwikkeling (curus) en kerkbezoek, behalve voor amateuruitvoeringen en zingen, aanmerkelijk lagere percentages dan gemiddeld.

Het aantal politieke partijleden is vervolgens beperkter (5%; gemiddeld 7%), terwijl tennis (1%) en het bijwonen van andere sportevenementen dan voetbalwedstrijden (12%) resp. vrijwel niet en minder dan gemiddeld in de recreatie van de arbeiders voorkomen.

Voor een inzicht in de samenstelling van het arbeidersmilieu zijn de arbeiders met g.l.o. en met l.n.o. met betrekking tot de uitgaanscategorieën en het lezen, genoemd onder de titel de culturele sector, en met betrekking tot het bezoek aan sportwedstrijden vergeleken (staat 3). Op al deze punten hebben de arbeiders met l.n.o.aanmerkelijk hogere percentages dan de arbeiders met g.l.o. Van de arbeiders met l.n.o. leest bijv. 2/3 een boek en van de arbeiders met g.l.o. iets meer dan de helft (53%); het aantal bioscoopbezoekers is onder de arbeiders met l.n.o. 28% en onder degenen die g.l.o. hebben gevolgd 18%. Hieruit volgt dat het arbeidersmilieu geenszins als een homogene groep is te beschouwen.

Staat 3. De deelneming aan 8 vrije-tijdscategorieën in de zomer van 1963, in procenten, van enkele onderwijsniveaus bij het arbeidersmilieu en de loontrekkende middenstand (mannen + vrouwen)

	Bezoek 1) aan							Lezen van boeken 2)
	museum	beroeps-toneel	beroeps-orkest	amateur-uitvoering	bioscoop	voetbal-wedstrijd	(andere) sport-wedstrijd	
Arbeiders met g.l.o.	3	3	1	11	18	20	8	53
Arbeiders met l.n.o.	5	7	4	17	28	29	11	67
Arbeiders met g.l.o. of l.n.o.	3	4	2	12	20	22	9	56
Loontrekkende middenstand met g.l.o. of l.n.o.	5	6	3	16	24	22	14	67

1) Een of meermalen in de afgelopen 3 maanden.
2) Een of meer boeken uitgelezen in de afgelopen 3 maanden.

In ons materiaal is samenvattend het gemiddeld lage opleidingsniveau van de arbeiders duidelijk naspeurbaar. Elders gehouden onderzoekingen wijzen er echter op, dat andere factoren het al of niet deelnemen van personen uit het arbeidersmilieu mede beïnvloeden: ten eerste wordt er bij het arbeidersmilieu een "sfeerschroom" onderkend, een vrees om bepaalde manifestaties te bezoeken omdat men niet gewend is aan het aldaar gebezigde gedragspatroon 11).

Een onderzoek 12) naar de abonné's van concertuitvoeringen door het Utrechts Stedelijk Orkest laat zien dat er bovendien volgens sommige geënquêteerden binnen de arbeiderskringen inzake het bezoek aan een concert een sociale controle bestaat met als sanctie de spot van de collega's.

Tenslotte is door In 't Veld - Langeveld erop gewezen dat de terughoudendheid van het arbeidersmilieu in de culturele sector, veroorzaakt wordt door de cultuur zelf. Vanuit sociaal-psychologisch standpunt is de cultuur een geestelijke luxe die men zich pas kan veroorloven als men niet voortdurend bedacht moet zijn op fysieke en sociale handhaving en de arbeider voelt zich, ondanks de tijd van welvaart, niet zeker 13).

c. De risicodragende middenstand

De recreatie van de risicodragende middenstand, die per week over ruim een uur minder vrije tijd beschikt dan de gemiddelde Nederlander (27,2 uur; gemiddeld 28,8 uur, tabel 16), levert een beeld op dat in hoofdlijnen overeenkomt met het gemiddelde van de Nederlandse bevolking.
Slechts op 6 punten wijkt de deelneming van de algemene gedragslijn af: de deelneming aan kerkbezoek en natuurrecreatie, beide op zondag, is hoger en het gaan naar toneel- en amateuruitvoeringen, het aantal leden van beroepsverenigingen en het beoefenen van sport, spel en hobbies is lager dan gemiddeld (uitsprakenschema 3).

De afwijkingen van de algemene gedragslijn zijn overigens speciaal bij de mannelijke bevolking geconcentreerd. Zij besteden bijv. in vergelijking met de mannen in het algemeen, weinig tijd aan sport, spel en hobbies (2,1 uur; gemiddeld 3,5 uur per week), wat verklaard wordt door hun zaterdagbesteding: op deze dag besteden vele mannen van de totale bevolking een deel van hun vrije tijd aan deze bezigheden, terwijl de meerderheid van de risicodragende middenstanders werkt.

Het is tenslotte opmerkelijk dat er, in vergelijking met het gemiddelde, onder de mannelijke risicodragende middenstanders weinig leden geteld worden van politieke verenigingen (6%; gemiddeld 10%) en jeugdverenigingen(resp. 3 en 6%). De indruk bestaat dat deze situatie anders is dan enkele decennia geleden, in welke fase zij vanwege hun activiteit op kerkelijk, staatkundig en maatschappelijk gebied de "coryfeeën" werden genoemd 14).

d. De loontrekkende middenstand

Typerend voor de recreatie van de loontrekkende middenstand is, dat deze sociale categorie ten eerste geen enkel negatief verschil met het gemiddelde van de Nederlandse bevolking vertoont en ten tweede speciaal binnen de sector cultuur en ontwikkeling, voorts bij jeugdverenigingen, zwemmen, tennis en natuurrecreatie binnen de woonkern, deelnemingscijfers heeft, die het gemiddelde overtreffen (uitsprakenschema 3). Televisiekijken en het gaan naar voetbalwedstrijden bijv., zijn onder deze groepering even verbreid als bij de totale bevolking, terwijl het aantal personen dat naar een museum gaat of een boek leest groter is.

Uit een vergelijking van de loontrekkende middenstand in zijn geheel met diegenen onder hen die uitsluitend g.l.o. of l.n.o. gevolgd hebben (staat 3), kan men afleiden dat de cultuurconsumptie bij de laatstgenoemden veel beperkter is en dus hoofdzakelijk kenmerkend is voor het milieu der hogere groeperingen in de loontrekkende middenstand. Voor museum-, toneel- en concertbezoek bereiken de personen met g.l.o. of l.n.o. zelfs nog niet de helft van het aantal dat bij de loontrekkende middenstand in zijn geheel wordt geteld (bijv. concert resp. 3 en 8%). Hieruit blijkt dat ook de loontrekkende middenstand geenszins een sociale categorie is met een homogene recreatiestijl. Het is in dit verband opvallend dat er tussen de twee groepen loontrekkende middenstanders geen verschil in belangstelling bestaat voor bezoek aan voetbalwedstrijden (22%).

e. De leidinggevenden en welgestelden

De leidinggevenden en welgestelden beschikken over 28,1 uur vrije tijd per week; dit is nauwelijks minder dan het aantal uren dat de gemiddelde Nederlander ter beschikking staat (28,8 uur, tabel 16).

De recreatie van deze groep wordt door twee aspecten getypeerd: ten eerste hebben zij, hoewel hun vrije tijd niet meer ruimte geeft dan in het algemeen, een actief patroon. Bij meerdere activiteiten bereiken zij onder de sociale milieus de hoogste deelnemingscijfers, wat niet alleen geldt voor de culturele sector maar bijv. eveneens voor sportverenigingen, tennis en recreatie buiten de woonkern. Dit laatste hangt vermoedelijk samen met het groot aantal personen dat "autobezitter" is 15).
Het tweede aspect is: de recreatie is anders gestructureerd. De massale vormen van vrijetijdsbesteding, als televisiekijken en het bijwonen van voetbalwedstrijden, komen bijv. minder voor. In tegenstelling tot de andere sociale milieus verschilt het aantal personen dat naar het museum (19%) of naar een toneelvoorstelling (25%) en concert (20%) door een beroepsgezelschap gaat, weinig van het aantal dat een amateuruitvoering bijwoont (22%). Ook wordt er veel tijd besteed aan de categorie bezoek e.d. (7,9 uur per week; gemiddeld 5,9 uur). Het veel op bezoek gaan e.d. is echter

uitsluitend een kenmerk van de vrouwelijke bevolking uit deze kringen, die per week niet minder dan 10 uur aan deze vrije-tijdsbezigheid besteedt.

3. De sector cultuur en ontwikkeling en de openluchtrecreatie

Uit een onderlinge vergelijking van de deelnemingscijfers, zijn enkele opmerkelijke gezichtspunten af te leiden:

1. Ten eerste wekken de cijfers t.a.v. de sector cultuur en ontwikkeling de indruk 8) dat de deelneming van de risicodragende middenstand op deze punten meer correspondeert met die van het arbeidersmilieu dan met de deelneming van de loontrekkende middenstand. Zeer stringent wordt dit beeld opgeroepen bij de volgende 5 activiteiten:

	Arbeiders-milieu	Risico-dragende midden-stand	Loon-trekkende midden-stand
	deelnemingspercentages		
beroepstoneel	5	5	13
amateurvoorstellingen.	14	12	19
lezen van een boek ...	61	63	80
bespelen van een muziekinstrument	11	14	23
het werken aan een cursus	7	9	19

Uit dit bovenstaande valt voorts af te leiden dat de opmerking als zouden de culturele activiteiten slechts bij het arbeidersmilieu verhoudingsgewijs in geringere mate zijn aangeslagen, moet worden gerelativeerd 16).

2. Vergelijkt men vervolgens de deelnemingscijfers van de loontrekkende middenstand speciaal van de volgende drie bezigheden: het museumbezoek en het bezoek aan toneelvoorstellingen en concertuitvoeringen door een beroepsgezelschap,met die van de risicodragende middenstand en met de cijfers van de leidinggevenden en welgestelden,dan duidt het cijfermateriaal erop 8) dat de "nieuwe" middenstand onder andere op deze punten een gedragslijn heeft die weer meer met de gedragslijn van de risicodragende middenstand dan die van de leidinggevenden en welgestelden overeenkomt. Blijkens staat 3 valt van een wezenlijk verschil bij deze drie categorieën (museum, toneel, concert) bij amateuruitvoeringen en lezen tussen de gemiddelde lagere employé en de arbeider met l.n.o. zelfs niets te merken.Dit alles wijst uit dat er noch van een arbeidersstijl noch van een typische stijl van de loontrekkende middenstand kan worden gesproken. Er bestaat in feite een veelsoortigheid van patronen, waarbij onder meer het gevolgde onderwijs zeer sterk differentiërend werkzaam is. Tot slot valt hieruit af te leiden dat het gaan naar een museum e.d. specifiek een kenmerk is van het hoogste sociale milieu. De groep deelnemers uit alle andere sociale categorieën is, ondanks een 50-tal jaren cultuurspreiding,verhoudingsgewijs beperkt.

3. De massale vorm van ontspanning op de vrije dagen, de openluchtrecreatie, is niet "genivelleerd": op zondag maken de hogere milieus meer gebruik van de parken en plantsoenen die binnen de woonkern zijn gelegen dan de lagere milieus en de recreatiegebieden buiten de woonkern trekken relatief het meest personen aan uit de leidinggevende en welgestelde kringen; het percentage dagrecreanten onder deze sociale categorie is zelfs ruim $1\frac{1}{2}$ maal zo groot als onder het arbeidersmilieu (resp. 28 en 16%).
Bij een vergelijking van de cijfers inzake de openluchtrecreatie van sociaal milieu en opleidingsniveau, krijgt men de indruk dat vooral de natuurrecreatie buiten de woonkern, als een van de weinige recreatievormen, speciaal met het milieu samenhangt. De verklaring vindt men ten eerste in de geringe belangstelling die agrariërs voor deze vorm van ontspanning aan de dag leggen; ten tweede in een verschil in inkomen dat bijv. in een zeer verschillend autobezit 15) tot uitdrukking komt:

agrariërs	28%
arbeiders	15%
risicodragende middenstand	51%
loontrekkende middenstand	35%
leidinggevenden en welgestelden	68%

E. KERKELIJKE GEZINDTE

1. Algemeen beeld

Het uitsprakenschema no. 4 van de kerkelijke gezindten laat niet een dergelijk uitwaaierend beeld zien als bijv. dat van levensfase of opleidingsniveau. De karakteristieke patronen bestaan uit een steeds verschillende combinatie van activiteiten waaraan men meer of minder dan gemiddeld deelneemt; bij de grote groeperingen is het aantal afwijkingen van het gemiddelde beperkt.

2. Per kerkelijke gezindte

a. De rooms-katholieken

De deelneming van de rooms-katholieken wijkt voor de overgrote meerderheid (23 van de 29 vrije-tijdsbezigheden) niet af van het algemeen gemiddelde (uitsprakenschema 4). Dit is minder verwonderlijk daar de rooms-katholieken door hun aantal een belangrijke invloed op het gemiddelde uitoefenen. In dit licht zijn de 6 verschillen die er met het gemiddelde bestaan, karakteristiek. De eerste 5 zijn: het percentage televisiekijkers op een avond in de week en de groep rooms-katholieken die naar een voetbalwedstrijd gaat kijken zijn groter en het relatieve aantal lezers van boeken, actieve muziekbeoefenaars (instrument) en de tijd die per week aan bezoek e.d. wordt besteed zijn kleiner.

De verschillen met het gemiddelde zijn relatief klein, maar wijzen niettemin uit dat bepaalde gemakkelijk toegankelijke recreatievormen wat meer ruimte krijgen in de recreatie van de rooms-katholiek dan de meer inspanning vereisende vormen.

Op basis van dit voorgaande kan men overigens binnen het kader van deze 29 activiteiten niet spreken van een uitgesproken minder intellectueel of meer luchthartig patroon: uit het uitsprakenschema 4 blijkt ook dat er geen significante verschillen ten opzichte van het gemiddelde bestaan bij de bezigheden die in hoge mate met het opleidingsniveau differentiëren, zoals het museumbezoek of het gaan naar een toneelvoorstelling of concertuitvoering door een beroepsgezelschap.

Van de rooms-katholieken blijkt voorts op zondag 82% een of meer kerkdiensten bij te wonen, waaruit een bepaalde zondagsheiliging valt af te leiden. Deze zondagsheiliging houdt bij de rooms-katholiek niet in, dat hij zich van ontspanning in de recreatiegebieden in de openlucht onthoudt. Het aantal dat er op deze dag uit trekt wijkt, zoals uit het uitsprakenschema blijkt, niet af van het gemiddelde (binnen de woonkern 26%; gemiddeld 27% en buiten de woonkern resp. 20 en 18%, tabel 17). Uit het schema blijkt ook dat het aantal verenigingsleden per verenigingssoort niet boven of onder het gemiddelde ligt. Toch constateert men in deze sector een belangrijk aspect van de recreatiestijl der rooms-katholieken; uit tabel 18, waarin de verenigingssoorten onderscheiden zijn naar grondslag van de vereniging, blijkt het merendeel van de lidmaatschappen te bestaan uit bindingen met rooms-katholieke organisaties. Bij politieke partijen, vrouwen- en jeugdverenigingen is het percentage zelfs groter dan 95%.

Samenvattend kan de conclusie worden getrokken dat deze saamhorigheid binnen het verenigingsleven karakteristiek is voor de vrijetijdsbesteding van de rooms-katholiek.

b. De Nederlands-hervormden

De recreatie van de Nederlands-hervormden is gekenmerkt door twee aspecten: ten eerste bestaat er in grote lijnen een duidelijke overeenkomst met het gemiddelde want de deelneming aan 22 van de 29 vrije-tijdsbezigheden wijkt niet af van het gemiddelde van de totale bevolking. Ten tweede, de vrije-tijdsbezigheden waarbij wel een significant verschil met het gemiddelde wordt gevonden, zijn zodanig gegroepeerd dat er slechts sprake is van een diffuus patroon: de Nederlands-hervormden tonen meer belangstelling voor amateuruitvoeringen, voor het bespelen van een muziekinstrument, voor zangverenigingen en voor bezoek en praten e.d. en minder voor televisiekijken en voor politieke verenigingen. Het aantal kerkbezoekers op zondag bedraagt voorts 29%.

Voor een verdergaand inzicht in de recreatie van deze gezindte is, blijkens de voorgaande publikaties in deze serie, het onderscheid tussen kerksen en onkerksen vruchtbaar; kerksen zijn per definitie personen die de laatste veertien dagen voorafgaand aan het onderzoek een of meerdere malen naar de kerk zijn geweest. De "overigen" zijn onkerksen. Deze subgroepering kan dus uit degenen voor wie het bijwonen van een kerkdienst meer uitzondering dan regel is en uit personen die niet naar de kerk gaan zijn samengesteld.

Uit een onderlinge vergelijking van de deelnemingscijfers van kerkse en onkerkse Nederlands-hervormden (tabel 17) kan de conclusie worden getrokken dat er binnen de Nederlands-hervormden op een duidelijke wijze twee subpatronen zijn te onderscheiden: de kerksen leggen een grotere intellectuele belangstelling aan de dag (cursus, lezen); zij nemen meer deel aan de twee vormen van muziekbeoefening en zijn door een groter aantal verenigingsleden (politieke, zang-, jeugd-, vrouwenverenigingen en wat de mannen betreft ook vakverenigingen) betrokken op het maatschappelijke leven. Voorts is hun belangstelling voor die activiteiten waar de gemiddelde Nederlander een groot deel van zijn vrije tijd mee doorbrengt, televisiekijken en bezoek e.d. en voor de massale vorm van weekendbesteding, de recreatie buiten de woonkern, minder dan onder de onkerksen. Het vrije-tijdspatroon van de kerksen heeft dus een duidelijk eigen stijl, een conclusie die staan blijft wanneer beide subgroeperingen met het gemiddelde worden vergeleken. De kerksen wijken op meer punten van het gemiddelde af dan de onkerksen.

Het is na de bovenstaande conclusies over het verenigingsleven minder verwonderlijk dat de lidmaatschappen van de kerkse hervormden voor de helft of meer betrekking hebben op protestants-christelijke organisaties. De enige uitzondering op deze affiniteit tot de eigen groep vormen de sportverenigingen (tabel 18).

De lidmaatschappen van de onkerkse hervormden zijn voor het merendeel bindingen met verenigingen die op neutrale grondslag zijn gebaseerd; de jeugdverenigingen, waarvan overigens zeer weinig onkerkse hervormden lid zijn (3%, gemiddeld 5%), vormen hierop een uitzondering. Kennelijk geven de onkerkse hervormden, daar waar duidelijk sprake is van een overdracht van een opvoedingsfunctie, de voorkeur aan een protestants-christelijke organisatie.

c. De gereformeerden

Drie interdependente aspecten kenmerken de recreatiestijl van de gereformeerden. Deze zijn waarschijnlijk het effect van de aan het calvinisme inherente waarden: men weet zich nauw betrokken zowel bij het kerkelijk als bij het staatkundig en maatschappelijk leven 17), dit laatste althans voor zover het voortvloeit uit en overeenkomt met de levensbeschouwelijke basis.

Het eerste aspect is de hoge deelneming aan het kerkelijk leven en de belangstelling voor de samenleving. Dit blijkt uit het hoge percentage kerkgangers op zondag (81%) en het grote aantal leden van een politieke partij, van de jeugd- en de vrouwenverenigingen. Het percentage leden van een politieke partij is onder de mannelijke gereformeerden zelfs driemaal zo hoog als bij de totale mannelijke bevolking (resp. 32 en 10%, tabel 17).

Het tweede aspect bestaat uit twee gedeelten. Allereerst de terughoudendheid ten aanzien van bepaalde vrije-tijdsactiviteiten die om principiële redenen worden afgewezen, bijv. omdat het bijwonen ervan of het deelnemen eraan niet strookt met de zondagsheiliging; als zodanig kunnen worden genoemd het bijwonen van een voetbalwedstrijd (13%; gemiddeld 22%)en de natuurrecreatie buiten de woonkern (9%; gemiddeld 18%). Om andere met de beginselen samenhangende redenen toont men een zekere terughoudendheid inzake het beroepstoneel(5%; gemiddeld 9%) en het televisiekijken (22%; gemiddeld 38%) 18). Vervolgens bestaat er bij de gereformeerden een grote intellectuele interesse. Deze is af te leiden uit de grote belangstelling die men in deze gezindte voor het boek koestert (77%; gemiddeld 67%).

Het derde aspect van de gereformeerde recreatiestijl is de saamhorigheid, die is af te leiden uit de grondslag van de verenigingen waarvan men lid is. De gereformeerden houden zich evenals de rooms-katholieken voor het merendeel van de lidmaatschappen afzijdig van neutrale organisaties, juist ook in de verenigingssoorten met de hoge deelnemingscijfers. De sportverenigingen vormen op deze oriëntatie op eigen groep een uitzondering (tabel 18).

d. De onkerkelijken

Voor 21 van de 29 activiteiten bestaat er geen significant verschil tussen de percentages van onkerkelijken en het gemiddelde van de totale bevolking (uitsprakenschema 4). Zeven resterende activiteiten waarvan de relatieve deelneming wel van het gemiddelde verschilt en die tezamen het karakteristieke patroon van de onkerkelijken vormen, wekken de indruk dat deze kerkelijke gezindte een relatief "moderne" recreatiestijl heeft in die zin dat de elementen die men er in aantreft typerend zijn voor de 20ste eeuw: relatief nieuwe recreatievormen als televisiekijken (43%), het bioscoopbezoek(32%) en de verenigingssoort, die de laatste decennia zich uitbreidt (sportverenigingen 24%) zijn zeer of het meest onder deze gezindte verbreid. Leden van verenigingssoorten daarentegen die reeds historie hebben gemaakt, als politieke en vrouwenverenigingen (vrouwen 5%; gemiddeld 14%) komen bij de onkerkelijken weinig voor. Hoewel op dit punt verder onderzoek is vereist, is het in dit verband nog opmerkelijk dat onkerkelijkheid als "massaverschijnsel" zelf ook een relatief"nieuw" verschijnsel is 19).

3. Samenvatting

Een onderlinge vergelijking van de gezindten, wijst op de volgende punten:

a. Indien mede gebruikt wordt gemaakt van de cijfers uit tabel 17, waaruit ook het uitsprakenschema 4 is afgeleid,blijkt duidelijk dat van de diverse gezindten de gereformeerden de meest eigen stijl in recreatie hebben.

b. Hoewel het recreatiepatroon van de kerkse hervormden doet denken aan die typische reformatorische stijl van de gereformeerden, kan daaruit toch niet zonder meer de conclusie worden getrokken dat de vrije-tijdsbesteding van beide groeperingen volledig overeenstemt. Met uitzondering van het deelnemen aan zingen (7%) en jeugd-(9%) en vrouwenverenigingen (12%) waar de overeenkomst met de gereformeerden (resp. 8%, 9%, 14%) zeer duidelijk is, blijkt het patroon van de kerksen daarbij ook nu eens met dat van de andere gezindten en de onkerkelijken te corresponderen, dan weer exclusieve kenmerken te vertonen, terwijl zij soms een tussenpositie tussen de gereformeerden en de andere gezindten innemen. Met enkele voorbeelden kan dit worden geïllustreerd: het bespelen van een muziekinstrument is in vergelijking met de andere gezindten vooral een activiteit van deze categorie hervormden (23%; gemiddeld 15%), hun belangstelling voor het lidmaatschap van een politieke partij of vereniging (7%; gemiddeld 7%) komt overeen met die van de rooms-katholieken (7%) en niet met de (hoge) deelneming van de gereformeerden (18%) en wat het bijwonen van voetbalwedstrijden betreft, nemen zij tezamen met de onkerkse hervormden (resp. 19 en 20%) een positie in, tussen de gereformeerden enerzijds(13%) en de rooms-katholieken anderzijds (25%) 20).

c. In de sector verenigingen is een zeer belangrijk element van de recreatie der diverse gezindten waarneembaar.
Het verschijnsel namelijk, dat het merendeel van de lidmaatschappen bij de rooms-katholieken, bij de gereformeerden en de kerkse hervormden - bij de laatste twee met uitzondering van de sportverenigingslidmaatschappen - bestaat uit bindingen met organisaties van eigen grondslag. Wat deze affiniteit tot eigen groep betreft,valt onder macro-sociologisch gezichtspunt te zeggen, dat hier een belangrijke stijlcomponent van vrije-tijdsbesteding in Nederland wordt gevonden. Als men aanneemt dat een onkerkelijke geen lid is van een confessionele organisatie, bestaat 5/8 van de lidmaatschappen van rooms-katholieken en protestants-christenen tezamen uit bindingen aan verenigingen van eigen confessie (tabel 19).

F. DE TELEVISIE

Het karakteristieke patroon van televisie- en niet-televisiebezitters wordt verkregen door een onderlinge vergelijking van de resultaten uit tabel 20; dit is een begrijpelijke afwijking van de in voorgaande hoofdstukken gebruikte werkwijze; daar zijn de uitkomsten vergeleken met het gemiddelde van de totale bevolking.

Het aantal vrije-tijdsbestedingsactiviteiten, waarvan voor televisiebezitters en niet-televisiebezitters uitkomsten beschikbaar zijn, is voorts niet volledig; gegevens inzake het kerkbezoek 21), de 5 vormen van actieve sportbeoefening en de openluchtrecreatie ontbreken. Bij de 21 overblijvende activiteiten bestaan de volgende significante verschillen:

Bij t.v.bezitters hoger	Bij niet t.v.-bezitters hoger
televisiekijken	beroepstoneel
bezoek aan voetbalwedstrijd	beroepsorkest
	amateuruitvoeringen
	bioscoop
	lezen van een boek
	zingen
	werken aan een cursus
	jeugdverenigingen
	vrouwenverenigingen
	bezoek, praten e.d.
	rust en verpozing.

Hieruit blijkt, dat de televisiebezitter een vrije-tijdspatroon heeft, dat gecentreerd is om televisiekijken (61%) en het gaan naar een voetbalwedstrijd en beperkt is in diversiteit inzake de andere sectoren.

Tabel 21 bevestigt bovenstaande conclusies, maar wijst ook uit dat bij verschillend gebruik van de televisie de deelneming aan diverse vrije-tijdsbestedingsvormen uiteenloopt.

---

1) Vrije-tijdsbesteding in Nederland 1962-1963, deel 3; Zeist, 1965; staat 19, blz. 34.

2) Idem, staat 6, blz. 20.

3) In de uitgave van het Institute of education (Hamburg), Evolution of the forms and needs of leisure (1962), constateert Scheuch (E.K.) in het artikel Leisure Behaviour and social integration, some results from a continuing survey in Cologne (pag. 91), dat "kleine" perioden van vrije tijd, waarvan men zelf de besteding bepaalt (selbstbestimmt), niet als vrije tijd worden ervaren.

4) Vrije-tijdsbesteding in Nederland, 1962-1963, deel 3, Zeist 1965; Hoofdstuk III: Levensfase en tijdsbesteding, E. 5: Het bijwonen van een kerkdienst op zondag.

5) Vrije-tijdsbesteding in Nederland, 1962-1963, deel 7, Hilversum 1965; tabel 8.

6) Resp. voorstellingen en uitvoeringen door een beroepsgezelschap.

7) Hierbij werd er van uitgegaan, dat de leeftijdsopbouw per opleidingsniveau en de samenstelling naar opleidingsniveau per leeftijdsklasse gelijk is aan die van de totale bevolking.

8) Er moet hier uitdrukkelijk worden gesproken van "indruk" omdat er geen toets bestaat voor het bepalen van significante verschillen tussen verschillen.

9) In de gemeenten met minder dan 50 000 inwoners is de gelegenheid om sport te beoefenen op velden e.d. in het algemeen groter dan in gemeenten van grotere omvang. Gymnastieklokalen en overdekte zwembaden vindt men daarentegen overwegend in de grotere gemeenten.
Zie: C.B.S.: De sportaccommodatie in Nederland in september 1963; Zeist, 1964.

10) Vrije-tijdsbesteding in Nederland 1962-1963, deel 3; (Zeist 1965) staat 32. Idem, deel 6 (Zeist 1965) tabel 19.

11) Hoek, G.J. van der: Bezoekers bekeken; Amsterdam 1957.

12) Zweers, W.: Muzikale differentiatie en sociale stratificatie; in Mens en Maatschappij, 39e jrg. 1964.

13) In 't Veld-Langeveld, H.M.: De sociale cultuurspreiding, verschenen in Drift en Koers, een gedenkboek uitgegeven ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum van de Nederlandse Sociologische Vereniging; tweede druk, Assen 1962.

14) Kuiper Hzn., G.: Rangen en standen; Zeist/Arnhem 1965 pag. 134.
Idem: De middenstanders als categorie in onze samenleving, verschenen in Middenstand en Maatschappij, een uitgave ter gelegenheid van het 60-jarig bestaan van de Koninklijke Nederlandse Middenstandsbond; 's-Gravenhage 1962.
De vraag kan overigens worden gesteld of er een intellectuele drainage plaats vindt van de risicodragende middenstand door de emancipatie van bepaalde bevolkingsgroepen, zoals de gereformeerden.

15) Definitie van autobezitters: tot de "autobezitters" worden gerekend degenen die in het weekend (zomer 1963) waarover zij werden geënquêteerd, de mogelijkheid hadden er per auto op uit te trekken; hetzij per eigen auto, hetzij per auto van de zaak; h u u r-auto's zijn van deze telling uitgesloten, wel geteld zijn bestelauto's met passagiersaccommodatie. Een jongen van 12 jaar die in het weekend met zijn ouders is meegereden in de auto die zijn ouders bezitten of in de auto van de zaak, waarover zijn ou-

ders kunnen beschikken wordt tot autobezitter gerekend, o o k indien hij alleen de mogelijkheid had om met deze auto uit te gaan.

16) Van Doorn, J.A.A.: Sociale ongelijkheid en sociaal beleid, Utrecht 1963; pag. 78 e.v. In 't Veld-Langeveld, H.M., O.a.a.

17) Zie voor de beginselen Kuyper, A. : De gemene gratie;
Schippers, R.: De gereformeerde zede, Kampen 1954.

18) Zie o.a. het Rapport van de deputaten der Generale Synode van 1949 voor "De vrijetijdsbesteding" aan de Generale Synode van de Gereformeerde kerken, samen te komen te Rotterdam in het jaar 1952.

19) Kruijt, J.P.: Onkerkelijkheid in Nederland, haar verbreiding en oorzaken; Groningen 1933.

20) De Nederlands-hervormden nemen inzake sport op zondag een wat minder sober standpunt in dan de gereformeerden; zie Kerk en sport, een uitgave van de Raad voor de zaken van Kerk en samenleving; deze uitgave is verschenen in de serie Praktische theologische handboekjes; 's-Gravenhage 1963.

21) De spreidingsgegevens van de zondagbesteding in de zomer 1963 (vrije-tijdsbesteding 1962-1963, deel 6) laten zien dat er tussen de televisie- en niet-televisiebezitters een groot verschil bestaat in godsdienstbeoefening (het bijwonen van een kerkdienst, bijbellezen, catechisatie, zondagschool): van de televisiebezitters besteedde 37% en van de niet-televisiebezitters 52% een kwartier of meer aan een van de genoemde vormen van godsdienstbeoefening. Vermoedelijk hangt dit verschijnsel samen met een verschil in godsdienstige samenstelling van de twee groepen.

Tabel 1. De deelneming en niet-deelneming aan enkele vrije-tijdsbestedingscategorieën 1), beschouwd in onderling verband (mannen + vrouwen) (in procenten)

		Totaal	waarvan in procenten van kolom 3												
			Radio	Lezen	Liefhebberijen	Uitrusten	Gezelschapsspelen	Kerkdienst	Toeschouwer sportwedstrijd	Café- of bioscoopbezoek	Sportbeoefening	Deelneming aan verenigingen (alle)	Deelneming aan verenigingen (zonder sportverenigingen)	Bezoek	Televisiekijken
TOTAAL			26	56	27	51	13	49	7	17	38	24	17	67	52
Radio	Ja	26		66	29	57	16	48	8	18	36	24	16	66	42
	Neen	74		52	26	50	12	49	7	17	38	24	17	68	56
Lezen	Ja	56	32		30	52	13	49	7	15	39	26	18	68	46
	Neen	44	20		22	50	13	48	8	20	35	21	14	66	60
Liefhebberijen	Ja	27	28	63		45	14	47	9	20	48	32	23	67	53
	Neen	73	26	53		54	13	49	6	17	34	21	14	67	52
Uitrusten	Ja	51	29	56	23		13	48	5	16	33	23	17	69	51
	Neen	49	24	55	30		13	49	9	19	42	26	16	66	54
Gezelschapsspelen	Ja	13	32	57	29	53		49	8	16	52	27	19	68	51
	Neen	87	26	55	26	51		49	7	18	35	24	16	67	53
Kerkdienst	Ja	49	27	56	25	51	13		7	17	37	28	21	67	48
	Neen	51	26	55	28	52	13		7	18	38	20	12	67	57
Toeschouwer sportwedstrijd	Ja	7	29	52	35	35	15	49		29	59	39	15	59	61
	Neen	93	26	56	26	53	13	49		17	36	23	17	68	52
Café- of bioscoopbezoek	Ja	17	27	49	31	47	12	48	12		53	30	17	64	53
	Neen	83	26	57	26	52	13	49	6		34	23	16	68	52
Sportbeoefening	Ja	38	26	58	34	45	18	48	11	25		40	21	65	53
	Neen	62	27	54	22	55	10	49	5	13		15	14	68	52
Deelneming aan verenigingen (alle)	Ja 2)	24	26	61	35	48	15	57	11	22	62		69	68	48
	Neen	76	27	54	24	52	13	46	6	16	30		-	67	54
Deelneming aan verenigingen (zonder sportverenigingen)	Ja 2)	17	25	62	37	53	15	62	7	18	47	100		69	45
	Neen	83	27	54	25	51	13	46	7	17	36	9		67	54
Bezoek	Ja	67	26	56	26	53	13	48	6	17	37	24	17		52
	Neen	33	27	55	27	49	13	49	9	19	40	23	16		52
Televisiekijken	Ja	52	21	49	27	50	13	44	8	18	38	22	14	67	
	Neen	48	32	63	26	53	14	53	6	17	37	26	19	67	

1) Zie voor de betekenis van de gebruikte termen hoofdstuk I C, 5a en b.

2) Actief in het verenigingsleven.

Tabel 2. De deelneming en niet-deelneming aan enkele vrije-tijdsbestedingscategorieën 1), beschouwd in onderling verband (mannen) (in procenten)

		Totaal	waarvan in procenten van kolom 3												
			Radio	Lezen	Liefhebberijen	Uitrusten	Gezelschapsspelen	Kerkdienst	Toeschouwer sportwedstrijd	Café- of bioscoopbezoek	Sportbeoefening	Deelneming aan verenigingen (alle)	Deelneming aan verenigingen (zonder sportverenigingen)	Bezoek	Televisiekijken
TOTAAL			26	53	33	51	14	46	11	19	45	32	22	62	55
Radio	Ja	26		65	32	57	16	47	12	21	46	30	18	62	45
	Neen	74		49	33	49	13	45	10	18	45	33	23	62	58
Lezen	Ja	53	32		35	51	13	46	10	16	47	34	24	63	49
	Neen	47	19		30	51	14	46	11	22	43	29	20	61	61
Liefhebberijen	Ja	33	25	57		43	13	43	13	22	55	38	28	61	57
	Neen	67	26	52		55	14	47	10	17	41	29	19	63	54
Uitrusten	Ja	51	29	53	27		13	46	7	17	39	29	22	66	52
	Neen	49	23	54	38		14	45	14	21	52	34	21	59	58
Gezelschapsspelen	Ja	14	31	52	32	48		48	10	17	58	34	24	67	51
	Neen	86	25	54	33	51		45	11	19	44	31	22	62	55
Kerkdienst	Ja	46	27	54	31	51	14		12	19	46	38	29	63	52
	Neen	54	25	53	34	50	13		10	19	45	27	16	62	57
Toeschouwer sportwedstrijd	Ja	11	28	52	38	34	13	50		24	60	44	18	57	66
	Neen	89	26	54	32	53	14	45		18	44	30	22	63	53
Café- of bioscoopbezoek	Ja	19	28	45	38	46	12	47	13		59	37	22	58	53
	Neen	81	25	55	31	52	14	46	10		42	31	22	63	55
Sportbeoefening	Ja	45	26	56	39	44	17	46	14	25		45	24	60	56
	Neen	55	26	52	27	56	11	45	8	14		21	20	64	54
Deelneming aan verenigingen (alle)	Ja 2)	32	24	57	39	47	15	54	15	22	64		69	65	53
	Neen	68	27	52	30	53	13	42	9	18	37		-	61	56
Deelneming aan verenigingen (zonder sportverenigingen)	Ja 2)	22	22	58	41	52	15	60	9	19	50	100		67	50
	Neen	78	27	52	30	51	13	42	11	19	44	12		61	56
Bezoek	Ja	62	26	54	32	54	15	46	10	18	44	33	24		55
	Neen	38	26	52	33	46	12	45	12	21	48	30	19		54
Televisiekijken	Ja	55	21	48	34	48	13	44	13	18	47	30	20	63	
	Neen	45	32	60	31	54	15	48	8	20	44	33	24	62	

1) Zie voor de betekenis van de gebruikte termen hoofdstuk I C, 5a en b.
2) Actief in het verenigingsleven.

Tabel 3. De deelneming en niet-deelneming aan enkele vrije-tijdsbestedingscategorieën 1), beschouwd in onderling verband (vrouwen) (in procenten)

		Totaal	waarvan in procenten van kolom 3												
			Radio	Lezen	Liefhebberijen	Uitrusten	Gezelschapsspelen	Kerkdienst	Toeschouwer sportwedstrijd	Café- of bioscoopbezoek	Sportbeoefening	Deelneming aan verenigingen (alle)	Deelneming aan verenigingen (zonder sportverenigingen)	Bezoek	Televisiekijken
TOTAAL			27	58	21	52	13	51	4	16	30	17	12	72	50
Radio	Ja	27		67	25	57	15	51	4	15	28	18	14	69	40
	Neen	73		54	19	50	12	51	3	17	31	16	11	73	54
Lezen	Ja	58	31		26	54	14	52	3	15	32	20	14	71	43
	Neen	42	21		14	50	11	50	4	18	27	13	9	72	59
Liefhebberijen	Ja	21	33	71		49	15	51	4	17	38	22	16	74	46
	Neen	79	25	54		53	12	51	3	16	28	15	10	71	51
Uitrusten	Ja	52	29	60	20		14	49	3	15	27	16	12	71	50
	Neen	48	24	55	22		11	53	5	18	33	17	11	72	50
Gezelschapsspelen	Ja	13	32	62	25	58		50	6	15	45	20	14	69	50
	Neen	87	26	57	20	51		51	3	16	28	16	11	72	50
Kerkdienst	Ja	51	27	59	21	50	12		3	15	30	20	15	70	44
	Neen	49	27	57	21	54	13		4	17	30	13	8	73	56
Toeschouwer sportwedstrijd	Ja	4	31	54	24	38	22	46		43	57	25	8	64	46
	Neen	96	27	58	21	53	12	51		15	29	16	12	72	50
Café- of bioscoopbezoek	Ja	16	25	53	23	47	11	49	10		45	22	13	70	53
	Neen	84	27	58	21	53	13	52	2		27	16	11	72	49
Sportbeoefening	Ja	30	25	62	26	47	19	51	7	24		33	16	73	49
	Neen	70	28	56	19	54	10	51	2	13		10	10	71	50
Deelneming aan verenigingen (alle)	Ja 2)	17	29	67	28	50	15	62	5	21	58		69	73	41
	Neen	83	27	56	19	52	12	49	3	15	24		-	71	52
Deelneming aan verenigingen (zonder sportverenigingen)	Ja 2)	12	32	68	29	54	15	67	3	18	40	100		74	37
	Neen	88	26	56	20	52	12	49	4	16	29	6		71	52
Bezoek	Ja	72	26	57	22	52	12	50	3	16	31	17	12		50
	Neen	28	29	58	19	53	13	54	5	17	29	16	11		50
Televisiekijken	Ja	50	21	50	19	52	12	45	3	17	30	14	9	71	
	Neen	50	32	65	23	52	13	57	4	15	30	20	15	72	

1) Zie voor de betekenis van de gebruikte termen hoofdstuk I C, 5a en b.
2) Actief in het verenigingsleven.

Tabel 4. De omvang van de vrije tijd per week (5 avonden + weekend) en de deelneming aan 29 vrije-tijdscategorieën in de

	Aantal uren vrije tijd per week	Televisie-kijkers	Cultuur, ontwikkeling, kerkbezoek										
			Museum	Beroeps-toneel	Beroeps-orkest	Amateur-uitvoering	Bioscoop	Lezen van een boek	Zingen	Muziek-instrument bespelen	Aan cursus werken 1)	Kerk-bezoek	Politieke vereniging
Mannen + vrouwen, totaal	28,8	38	8	9	6	16	27	67	5	15	11	48	7
Schoolgaanden	24,1	38	21	13	16	27	53	90	7	32		52	1
12-17 jaar, ongehuwd	24,4	39	15	9	12	25	54	87	6	28	30	52	1
18-39 jaar, ongehuwd	29,7	36	11	17	12	25	59	79	7	24	31	56	2
< 40 jaar, gehuwd	27,0	34	6	6	4	13	20	68	3	12	10	43	6
40-59 jaar, geh. + ongeh. ...	29,2	38	6	8	5	14	13	58	5	12	5	48	11
60 jaar en ouder, geh.+ongeh.	34,1	42	4	4	2	7	6	52	3	7	1	43	11
Mannen, totaal	32,4	39	9	9	6	16	28	66	4	17	16	46	10
Schoolgaanden	26,6	.	20	13	15	26	53	90	5	30		51	1
12-17 jaar, ongehuwd	26,7	.	16	8	12	25	54	87	4	26	48	52	1
18-39 jaar, ongehuwd	33,3	.	12	18	11	23	60	74	5	26	41	50	4
< 40 jaar, gehuwd	31,0	.	8	6	3	12	21	67	4	15	20	44	11
40-59 jaar, geh. + ongeh. ...	33,0	.	7	7	3	13	13	58	4	13	7	44	15
60 jaar en ouder,geh.+ ongeh.	37,9	.	3	5	2	8	8	52	4	8	1	42	15
Vrouwen, totaal	25,4	36	7	9	7	17	27	69	5	14	6	51	4
Schoolgaanden	20,4	.	24	14	17	29	52	91	9	35		52	-
12-17 jaar, ongehuwd	21,9	.	15	11	11	25	54	88	8	29	21	53	-
18-39 jaar, ongehuwd	25,9	.	10	15	13	27	58	84	9	21	21	62	0
< 40 jaar, gehuwd	24,4	.	5	6	4	13	18	70	3	9	2	43	3
40-59 jaar, geh. + ongeh. ...	25,9	.	5	9	6	16	13	57	6	11	2	52	6
60 jaar en ouder.geh.+ ongeh.	29,2	.	4	3	1	6	5	51	1	5	0	44	7

1) Cijfers betreffen alleen de niet-schoolgaanden.
2) Niet in de tabel opgenomen.

Tabel 5. De omvang van de vrije tijd per week (5 avonden + weekend) en de deelneming aan 29 vrije-tijdscategorieën in de

	Aantal uren vrije tijd per week	Televisie-kijkers	Cultuur, ontwikkeling, kerkbezoek										
			Museum	Beroeps_toneel	Beroeps-orkest	Amateur-uitvoering	Bioscoop	Lezen van een boek	Zingen	Muziek-instrument bespelen	Aan cursus werken	Kerk-bezoek	Politieke vereniging
Mannen + vrouwen, totaal	28,8	38	8	9	6	16	27	67	5	15	11	48	7
Niet-schoolgaanden met:													
g.l.o.	29,7	39	3	3	1	11	17	54	4	8	5	46	5
l.n.o.	29,9	38	6	6	4	19	27	65	6	13	14	48	8
u.l.o.	28,2	38	9	14	8	17	31	79	5	17	21	53	11
v.h.m.o. en w.o.	30,0	27	19	26	18	22	38	88	5	31	21	49	16
Mannen, totaal	32,4	39	9	9	6	16	28	66	4	17	16	46	10
Niet-schoolgaanden met:													
g.l.o.	35,3	.	3	4	1	9	18	48	4	11	7	39	8
l.n.o.	33,4	.	6	6	3	18	25	61	3	15	18	46	10
u.l.o.	30,8	.	9	10	6	14	26	75	4	16	25	50	16
v.h.m.o. en w.o.	31,2	.	18	23	10	21	30	86	6	24	24	49	24
Vrouwen, totaal	25,4	36	7	9	7	17	27	69	5	14	6	51	4
Niet-schoolgaanden met:													
g.l.o.	26,1	.	3	3	1	12	16	57	3	6	3	49	4
l.n.o.	25,1	.	6	7	6	23	31	72	9	11	7	51	5
u.l.o.	25,2	.	9	19	11	22	39	86	5	18	15	59	3
v.h.m.o. en w.o.	28,0	.	20	32	31	24	49	92	4	41	16	48	5

1) Niet in de tabel opgenomen.

herfst van 1962 of de zomer van 1963, in procenten (uren per week) per levensfase

Verenigingsleven					Sport en openluchtrecreatie										Sociabiliteit en ontspanning	
Vakvereniging	Zangvereniging e.d.	Jeugdvereniging	Sportvereniging	Vrouwenvereniging	Zwemmen	Voetbal	Gymnastiek	Wandelsport	Tennis	Sport, spel, hobbies	Voetbalwedstrijdbezoek	(Andere) sportwedstrijdbezoek	Natuurrecreatie binnen de woonkern	Natuurrecreatie buiten de woonkern	Bezoek, praten e.d.	Rust en verpozing
17	6	5	19	7	18	7	4	3	3	2,2	22	15	27	18	5,9	3,8
1	9	17	45	0	45	21	11	6	10	3,4	32	34	31	24	3,6	1,7
2	10	17	40	0	44	19	10	6	7	3,4	31	31	31	24	3,5	1,6
17	9	12	28	3	31	13	3	6	7	2,5	28	28	29	22	5,5	3,6
19	5	1	17	8	15	5	4	2	2	1,7	22	9	33	19	6,5	3,2
22	6	1	11	12	7	3	2	3	2	2,2	19	9	25	18	6,5	4,2
17	4	-	4	8	1	0	0	1	0	1,7	9	3	17	8	6,3	5,8
31	8	6	25	2)	18	15	2	3	2	3,5	34	18	27	20	5,6	4,0
1	9	20	49		45	37	5	4	6	4,5	46	36	25	24	3,5	2,1
4	11	21	48		41	40	5	5	5	4,6	46	35	25	25	3,2	1,9
20	8	8	37		34	24	2	5	6	3,9	41	29	25	26	5,7	3,9
43	7	3	25		17	12	1	2	1	3,3	38	13	34	18	6,0	3,3
44	7	1	16		6	5	1	2	1	3,6	32	12	27	21	6,1	4,3
30	5	-	7		1	0	0	2	0	2,2	15	5	21	9	6,2	6,1
3	5	5	13	14	18	2)	6	4	4	1,0	10	13	28	17	6,2	3,5
0	9	13	40	-	46		18	8	14	1,8	13	31	39	24	3,7	1,2
0	9	13	33	-	47		15	7	10	2,0	17	29	36	24	4,0	1,3
13	11	15	19	6	29		5	7	8	1,0	14	26	34	18	5,4	3,2
1	3	0	11	13	14		6	1	2	0,6	10	7	33	21	6,9	3,2
2	4	1	6	24	7		2	3	3	0,9	7	7	22	15	6,8	4,2
2	2	-	1	17	1		0	1	-	1,1	2	1	12	6	6,4	5,3

herfst van 1962 of de zomer van 1963, in procenten (uren per week), per onderwijsniveau

Verenigingsleven					Sport en openluchtrecreatie										Sociabiliteit en ontspanning	
Vakvereniging	Zangvereniging e.d.	Jeugdvereniging	Sportvereniging	Vrouwenvereniging	Zwemmen -	Voetbal	Gymnastiek	Wandelsport	Tennis	Sport, spel, hobbies	Voetbalwedstrijdbezoek	(Andere) sportwedstrijdbezoek	Natuurrecreatie binnen de woonkern	Natuurrecreatie buiten de woonkern	Bezoek, praten e.d.	Rust en verpozing
17	6	5	19	7	18	7	4	3	3	2,2	22	15	27	18	5,9	3,8
12	4	1	10	10	10	3	2	2	0	1,8	18	9	24	15	5,9	4,5
29	7	5	20	6	15	9	4	3	1	2,7	27	13	29	17	6,1	3,7
26	12	6	24	6	17	5	4	4	5	1,9	25	18	31	23	7,1	3,4
32	5	5	16	7	19	4	2	6	10	2,2	11	17	33	25	7,2	3,1
31	8	6	25	1)	18	15	2	3	2	3,5	34	18	27	20	5,6	4,0
31	6	1	17		7	9	1	3	0	3,2	32	12	24	16	5,6	5,0
44	8	4	24		15	14	1	2	0	3,9	36	14	27	18	5,9	4,1
38	13	5	27		14	9	2	3	3	3,1	36	16	32	22	6,3	3,7
39	5	4	15		20	6	1	5	6	2,6	16	16	31	27	6,8	3,1
3	5	5	13	14	18	1)	6	4	4	1,0	10	13	28	17	6,2	3,5
1	3	1	6	16	11		3	1	1	1,0	10	7	23	14	6,1	4,2
3	7	7	14	15	15		8	5	3	0,9	12	11	31	15	6,0	3,4
8	11	9	18	14	22		6	5	8	0,6	8	20	29	25	7,8	3,0
23	5	8	18	16	18		3	7	15	1,5	3	19	35	22	7,9	2,9

Tabel 6. Oriëntatiecijfers 1) van een publieksamenstelling van de bezoekers van een museum, een toneelvoorstelling en een concertuitvoering door een beroepsgezelschap (mannen + vrouwen)

	Relatief aandeel in de steekproef 2)	Publieksamenstelling		
		Museum	Toneel	Concert
Niet-schoolgaanden				
g.l.o.	54	25	24	14
l.n.o.	21	20	17	20
u.l.o.	15	24	27	27
v.h.m.o. en w.o..	10	31	32	39
Totaal	100	100	100	100

1) Als bezoeker is aangemerkt ieder die in de 3 maanden voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 een of meermalen een museum, toneel- of concertuitvoering bezocht;de frequentie van het bezoek is dus niet in deze cijfers verdisconteerd.
2) Betreft alleen niet-schoolgaanden.

Tabel 7. Aantal personen dat in de 3 maanden voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 een bezoek heeft gebracht aan de combinatie museum- toneel- 1) concert 1), per opleidingsniveau èn levensfase in procenten (mannen + vrouwen)

	Totaal	waarvan per levensfase					
		12 - 14 jaar ong.	15 - 17 jaar ong.	18 - 39 jaar ong.	< 40 jaar geh.	40 - 59 jaar geh.en ong.	60 jaar en ouder
Totaal	17	27	29	28	13	14	7
waarvan:							
per onderwijsniveau							
Schoolgaanden	38	28	40	61	.		
Niet-schoolgaanden							
g.l.o.	6	2)	1	9	6	8	4
l.n.o.	13		19	14	14	13	6
u.l.o.	23		2)	33	20	21	17
v.h.m.o. en w.o.	42			63	40	41	24

1) Voorstellingen resp. uitvoeringen door een beroepsgezelschap.
2) Het absolute aantal in de steekproef is te klein om een betrouwbare uitkomst te kunnen geven.

Tabel 8. Aantal personen dat in de 3 maanden voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 een museum bezocht, per opleidingsniveau èn levensfase in procenten (mannen + vrouwen)

	Totaal	waarvan per levensfase					
		12 - 14 jaar ong.	15 - 17 jaar ong.	18 - 39 jaar ong.	< 40 jaar geh.	40 - 59 jaar geh.en ong.	60 jaar en ouder
Totaal	8	18	14	11	6	6	4
waarvan:							
per onderwijsniveau							
Schoolgaanden ...	21	19	21	31	.		
Niet-schoolgaanden							
g.l.o.	3	1)	-	5	3	3	1
l.n.o.	6		12	7	4	5	4
u.l.o.	9		1)	12	10	9	7
v.h.m.o. en w.o.	19			11	22	21	18

1) Het absolute aantal in de steekproef is te klein om een betrouwbare uitkomst te kunnen geven.

Tabel 9. Aantal personen dat in de 3 maanden voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 een toneelvoorstelling door een beroepsgezelschap bezocht, per opleidingsniveau èn levensfase in procenten (mannen + vrouwen)

	Totaal	waarvan per levensfase					
		12 - 14 jaar ong.	15 - 17 jaar ong.	18 - 39 jaar ong.	< 40 jaar geh.	40 - 59 jaar geh.en ong.	60 jaar en ouder
Totaal	9	5	12	17	6	8	4
waarvan:							
per onderwijsniveau							
Schoolgaanden ...	13	5	16	30	.		
Niet-schoolgaanden							
g.l.o.	3	1)	-	4	3	5	2
l.n.o.	6		7	7	6	6	4
u.l.o.	14		1)	20	11	11	13
v.h.m.o. en w.o.	26			54	14	28	12

1) Het absolute aantal in de steekproef is te klein om een betrouwbare uitkomst te kunnen geven.

Tabel 10. Aantal personen dat in de 3 maanden voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 een concert door een beroepsorkest bezocht, per opleidingsniveau èn levensfase in procenten (mannen + vrouwen)

	Totaal	waarvan per levensfase					
		12 - 14 jaar ong.	15 - 17 jaar ong.	18 - 39 jaar ong.	< 40 jaar geh.	40 - 59 jaar geh.en ong.	60 jaar en ouder
Totaal	6	7	14	12	4	5	2
waarvan:							
per onderwijsniveau							
Schoolgaanden	16	7	22	23	.		
Niet-schoolgaanden							
g.l.o.	1	1)	-	0	1	2	1
l.n.o.	4		7	8	5	3	-
u.l.o.	8		1)	19	3	6	4
v.h.m.o. en w.o.	18			29	15	19	10

1) Het absolute aantal in de steekproef is te klein om een betrouwbare uitkomst te kunnen geven.

Tabel 11. Aantal personen dat in de 3 maanden voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 een amateuruitvoering bezocht, per opleidingsniveau èn levensfase in procenten (mannen + vrouwen)

	Totaal	waarvan per levensfase					
		12 - 14 jaar ong.	15 - 17 jaar ong.	18 - 39 jaar ong.	< 40 jaar geh.	40 - 59 jaar geh.en ong.	60 jaar en ouder
Totaal	16	20	27	25	13	14	7
waarvan:							
per onderwijsniveau							
Schoolgaanden	27	21	29	39	.		
Niet-schoolgaanden							
g.l.o.	11	1)	16	14	10	12	6
l.n.o.	19		32	31	14	16	15
u.l.o.	17		1)	22	15	13	7
v.h.m.o. en w.o.	22			35	17	23	12

1) Het absolute aantal in de steekproef is te klein om een betrouwbare uitkomst te kunnen geven.

Tabel 12. Aantal personen dat in de 3 maanden voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 de bioscoop bezocht, per opleidingsniveau èn levensfase in procenten (mannen + vrouwen)

	Totaal	waarvan per levensfase					
		12 - 14 jaar ong.	15 - 17 jaar ong.	18 - 39 jaar ong.	< 40 jaar geh.	40 - 59 jaar geh.en ong.	60 jaar en ouder
Totaal	27	39	62	59	20	13	6
waarvan:							
per onderwijsniveau							
Schoolgaanden	53	39	62	62	1)		
Niet-schoolgaanden							
g.l.o.	17	1)	61	52	15	9	4
l.n.o.	27		64	60	21	11	3
u.l.o.	31		1)	61	23	19	13
v.h.m.o. en w.o.	38			74	31	33	22

1) Het absolute aantal in de steekproef is te klein om een betrouwbare uitkomst te kunnen geven.

Tabel 13. Aantal personen dat in de 3 maanden voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 een of meer pocket- en/of andere boeken had uitgelezen, per opleidingsniveau èn levensfase in procenten (mannen + vrouwen)

	Totaal	waarvan per levensfase					
		12 - 14 jaar ong.	15 - 17 jaar ong.	18 - 39 jaar ong.	< 40 jaar geh.	40 - 59 jaar geh.en ong.	60 jaar en ouder
Totaal	67	89	87	79	68	58	52
waarvan:							
per onderwijsniveau							
Schoolgaanden	90	90	90	96			
Niet-schoolgaanden							
g.l.o.	54	1)	78	65	59	48	46
l.n.o.	65		81	67	70	59	55
u.l.o.	79		1)	93	78	71	70
v.h.m.o. en w.o.	88			95	92	87	78

1) Het absolute aantal in de steekproef is te klein om een betrouwbare uitkomst te kunnen geven.

Tabel 14. Aantal personen dat in de 3 maanden voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 een of meer pocketboeken had uitgelezen, per opleidingsniveau èn levensfase in procenten (mannen + vrouwen)

	Totaal	waarvan per levensfase					
		12 - 14 jaar ong.	15 - 17 jaar ong.	18 - 39 jaar ong.	< 40 jaar geh.	40 - 59 jaar geh.en ong.	60 jaar en ouder
Totaal	47	68	76	59	48	36	27
waarvan:							
per onderwijsniveau							
Schoolgaanden	75	68	81	79	.		
Niet-schoolgaanden							
g.l.o.	32	1)	62	43	39	27	21
l.n.o.	42		68	46	48	34	28
u.l.o.	60		1)	73	59	52	43
v.h.m.o. en w.o.	73			85	82	67	62

1) Het absolute aantal in de steekproef is te klein om een betrouwbare uitkomst te kunnen geven.

Tabel 15. Aantal personen dat in de 3 maanden voorafgaande aan de gespreksdatum in 1963 een of meer andere dan pocketboeken had uitgelezen, per opleidingsniveau en levensfase in procenten (mannen + vrouwen)

	Totaal	waarvan per levensfase					
		12 - 14 jaar ong.	15 - 17 jaar ong.	18 - 39 jaar ong.	< 40 jaar geh.	40 - 59 jaar geh.en ong.	60 jaar en ouder
Totaal	61	81	76	71	61	52	48
waarvan:							
per onderwijsniveau							
Schoolgaanden	81	81	80	87	.		
Niet-schoolgaanden							
g.l.o.	49	1)	68	61	51	45	44
l.n.o.	57		66	59	63	51	49
u.l.o.	71		1)	82	72	63	61
v.h.m.o. en w.o.	81			90	83	78	72

1) Het absolute aantal in de steekproef is te klein om een betrouwbare uitkomst te kunnen geven.

Tabel 16. De omvang van de vrije tijd per week (5 avonden + weekend) en de deelneming aan 29 vrije-tijdscategorieën in de

	Aantal uren vrije tijd per week	Televisiekijkers	Cultuur, ontwikkeling, kerkbezoek										
			Museum	Beroepstoneel	Beroepsorkest	Amateuruitvoering	Bioscoop	Lezen van een boek	Zingen	Muziekinstrument bespelen	Aan cursus werken 1)	Kerkbezoek	Politieke vereniging
Mannen + vrouwen, totaal	28,8	38	8	9	6	16	27	67	5	15	11	48	7
Agrarische bevolking	26,4	24	4	4	3	22	14	53	5	10	9	56	9
Arbeiders	29,7	41	5	5	3	14	24	61	4	11	7	44	5
Risicodragende middenstand	27,2	34	7	5	5	12	28	63	5	14	9	54	6
Loontrekkende middenstand	29,4	41	11	13	8	19	32	80	6	23	19	50	9
Leidinggevenden en welgestelden	28,1	30	19	25	20	22	42	86	4	27	12	47	10
Mannen, totaal	32,4	39	9	9	6	16	28	66	4	17	16	46	10
Agrarische bevolking	29,4	.	5	2	5	26	16	49	3	10	13	59	15
Arbeiders	34,2	.	6	5	3	14	25	60	4	15	11	41	7
Risicodragende middenstand	29,8	.	8	7	3	10	31	61	4	15	12	50	6
Loontrekkende middenstand	32,6	.	11	12	7	17	30	79	5	23	27	47	14
Leidinggevenden en welgestelden	29,6	.	18	21	17	23	42	83	4	21	13	49	17
Vrouwen, totaal	25,4	36	7	9	7	17	27	69	5	14	6	51	4
Agrarische bevolking	23,5	.	3	4	2	20	13	55	7	10	6	55	4
Arbeiders	25,3	.	4	5	3	14	23	63	4	8	3	46	3
Risicodragende middenstand	25,0	.	6	4	7	13	25	65	7	11	7	58	6
Loontrekkende middenstand	25,8	.	11	14	9	22	36	80	7	22	11	53	4
Leidinggevenden en welgestelden	26,8	.	20	29	24	20	43	90	3	33	12	46	2

1) Cijfers betreffen alleen de niet-schoolgaanden. 2) Niet in de tabel opgenomen.

Tabel 17. De omvang van de vrije tijd per week (5 avonden + weekend) en de deelneming aan 29 vrije-tijdscategorieën in de

	Aantal uren vrije tijd per week	Televisiekijkers	Cultuur, ontwikkeling, kerkbezoek										
			Museum	Beroepstoneel	Beroepsorkest	Amateuruitvoering	Bioscoop	Lezen van een boek	Zingen	Muziekinstrument bespelen	Aan cursus werken 1)	Kerkbezoek	Politieke vereniging
Mannen + vrouwen, totaal	28,8	38	8	9	6	16	27	67	5	15	11	48	7
Rooms-katholiek	28,6	42	7	9	7	15	27	63	4	11	11	82	7
Ned.-hervormd, totaal	28,7	34	8	8	5	19	25	67	5	19	10	29	5
Ned.-hervomrd, kerks	26,4	30	7	8	5	21	25	72	7	23	13	68	7
Ned.-hervormd, onkerks	30,4	36	9	8	5	18	25	64	4	16	8	2	4
Gereformeerd	28,6	22	7	5	7	21	23	77	8	15	9	81	18
Geen kerkgenootschap	29,4	43	10	9	6	15	32	69	3	15	11	3	4
Mannen, totaal	32,4	39	9	9	6	16	28	66	4	17	16	46	10
Rooms-katholiek	32,3	.	10	9	6	13	28	60	5	15	16	82	10
Ned.-hervormd, totaal	31,5	.	9	7	5	18	25	67	3	21	16	28	8
Ned.-hervormd, kerks	28,0	.	8	10	7	22	27	75	5	23	21	69	11
Ned.-hervormd, onkerks	33,5	.	11	6	4	16	24	62	2	19	13	1	6
Gereformeerd	34,4	.	4	8	5	24	26	75	7	17	15	78	32
Geen kerkgenootschap	33,2	.	9	10	5	15	31	70	2	14	15	3	7
Vrouwen, totaal	25,4	36	7	9	7	17	27	69	5	14	6	51	4
Rooms-katholiek	25,1	.	4	9	7	16	26	66	3	8	7	82	4
Ned.-hervormd, totaal	26,6	.	7	9	5	20	25	68	7	17	5	31	3
Ned.-hervormd, kerks	25,0	.	7	5	4	20	23	69	8	23	6	68	5
Ned.-hervormd, onkerks	27,5	.	7	11	6	20	26	67	5	12	4	2	2
Gereformeerd	23,4	.	9	4	8	19	21	79	8	15	6	84	8
Geen kerkgenootschap	25,1	.	12	9	8	15	34	69	4	16	7	2	1

1) Cijfers betreffen alleen de niet-schoolgaanden. 2) Niet in de tabel opgenomen.

herfst van 1962 of de zomer van 1963, in procenten (uren per week), per sociaal milieu

Verenigingsleven					Sport en openluchtrecreatie										Sociabiliteit en ontspanning	
Vakvereniging	Zangvereniging e.d.	Jeugdvereniging	Sportvereniging	Vrouwenvereniging	Zwemmen	Voetbal	Gymnastiek	Wandelsport	Tennis	Sport, spel, hobbies	Voetbalwedstrijdbezoek	(Andere) sportwedstrijdbezoek	Natuurrecreatie binnen de woonkern	Natuurrecreatie buiten de woonkern	Bezoek, praten e.d.	Rust en verpozing
17	6	5	19	7	18	7	4	3	3	2,2	22	15	27	18	5,9	3,8
14	4	7	12	16	12	5	3	1	1	1,5	15	15	19	10	4,3	4,9
17	6	4	17	6	16	8	3	3	1	2,5	24	12	26	16	5,8	3,9
13	7	4	20	7	18	6	6	3	3	1,3	21	16	26	22	5,7	3,4
19	8	8	21	6	22	8	4	4	6	2,5	22	18	33	21	6,3	3,4
18	8	7	27	7	22	6	3	4	12	1,9	17	21	30	28	7,9	3,1
31	8	6	25	2)	18	15	2	3	2	3,5	34	18	27	20	5,6	4,0
31	3	5	18		15	11	1	0	-	1,7	28	21	14	15	4,0	5,8
33	8	5	24		17	16	1	4	-	4,0	38	15	26	17	5,5	4,1
26	9	3	27		16	12	5	2	3	2,1	35	20	28	22	6,0	3,4
31	7	9	26		20	16	2	4	2	4,0	34	19	32	22	6,2	3,4
27	9	6	29		21	10	0	2	11	3,0	24	21	28	29	5,5	3,1
3	5	5	13	14	18	2)	6	4	4	1,0	10	13	28	17	6,2	3,5
2	4	9	8	28	9		4	1	1	1,2	6	12	23	7	4,6	4,0
1	4	2	9	12	15		4	3	1	1,0	11	9	26	15	6,2	3,7
2	5	4	14	12	19		8	4	3	0,7	10	13	25	21	5,3	3,3
7	9	7	17	11	23		7	4	9	1,0	10	17	34	20	6,4	3,4
5	8	9	23	16	24		6	7	13	1,0	7	21	33	27	10,1	3,1

herfst van 1962 of de zomer van 1963, in procenten (uren per week), per kerkelijke gezindte

Verenigingsleven					Sport en openluchtrecreatie										Sociabiliteit en ontspanning	
Vakvereniging	Zangvereniging e.d.	Jeugdvereniging	Sportvereniging	Vrouwenvereniging	Zwemmen	Voetbal	Gymnastiek	Wandelsport	Tennis	Sport, spel, hobbies	Voetbalwedstrijdbezoek	(Andere) sportwedstrijdbezoek	Natuurrecreatie binnen de woonkern	Natuurrecreatie buiten de woonkern	Bezoek, praten e.d.	Rust en verpozing
17	6	5	19	7	18	7	4	3	3	2,2	22	15	27	18	5,9	3,8
18	6	5	18	8	20	8	3	4	3	2,6	25	16	26	20	5,2	3,7
16	8	6	17	9	16	7	5	4	3	1,8	20	13	28	18	6,7	4,0
17	11	9	18	12	15	8	6	4	2	1,6	19	14	28	14	6,1	3,6
15	6	3	16	7	17	6	4	3	4	1,9	20	12	29	21	7,1	4,3
15	9	9	15	14	14	5	5	3	4	1,8	13	12	24	9	7,4	4,2
16	5	4	24	2	17	7	3	2	3	2,3	23	18	29	21	5,4	3,4
31	8	6	25	2)	18	15	2	3	2	3,5	34	18	27	20	5,6	4,0
33	8	6	25		20	16	1	3	1	3,5	41	19	25	22	4,4	4,1
30	8	5	23		19	15	3	4	2	3,3	31	18	31	20	6,6	4,0
34	13	8	26		18	18	4	6	2	3,0	31	19	29	15	6,0	3,3
27	5	4	21		19	13	3	3	2	3,5	31	17	32	23	7,0	4,3
33	9	11	19		18	11	4	4	2	3,3	26	11	20	8	8,6	4,6
28	6	5	30		14	14	1	2	3	3,7	33	18	28	22	4,9	3,5
3	5	5	13	14	18	2)	6	4	4	1,0	10	13	28	17	6,2	3,5
4	3	4	12	15	20		6	4	5	1,6	12	13	27	18	5,9	3,4
3	8	6	11	17	14		6	4	4	0,5	10	8	26	16	6,8	4,1
2	9	10	11	21	13		8	3	2	0,5	9	9	26	13	6,3	3,8
4	8	3	11	13	15		5	4	5	0,5	10	8	26	19	7,2	4,3
2	10	7	13	24	12		6	2	6	0,3	4	13	27	10	5,7	3,9
2	3	3	17	5	21		5	2	4	0,8	11	17	29	20	5,8	3,2

Tabel 18. De lidmaatschappen van verenigingen per kerkelijke gezindte van de leden en per soort vereniging naar godsdienstig/levensbeschouwelijke grondslag

Soort en grondslag van de vereniging	Totaal	waarvan per kerkelijke gezindte van het lid					
		rooms katholiek	Ned.-herv. totaal	waarvan		gereformeerd	geen kerkgenootschap
				kerks	onkerks		
Totaal	100	100	100	100	100	100	100
Sportverenigingen							
rooms-katholiek	22	61	-	-	-	-	1
algemeen prot.-christelijk	8	0	18	20	14	36	2
geen godsdienstig/levensbeschouwelijke grondslag	70	39	82	80	86	64	97
Vak-, beroeps-, standsverenigingen							
rooms-katholiek	32	78	2	-	4	1	1
algemeen prot.-christelijk	17	0	34	55	15	67	4
geen godsdienstig/levensbeschouwelijke grondslag	51	22	64	45	81	32	95
Politieke partijen, kiesverenigingen							
rooms-katholiek	36	96	-	-	-	-	-
algemeen prot.-christelijk	35	-	47	68	16	99	-
geen godsdienstig/levensbeschouwelijke grondslag	29	4	53	32	84	1	100
Vrouwenverenigingen, -bonden							
rooms-katholiek	37	97	-	-	-	-	-
algemeen prot.-christelijk	40	-	55	73	32	99	12
geen godsdienstig/levensbeschouwelijke grondslag	23	3	45	27	68	1	88
Zang-, muziek-, toneelverenigingen							
rooms-katholiek	25	83	-	-	-	-	-
algemeen prot.-christelijk	29	-	39	53	23	84	3
geen godsdienstig/levensbeschouwelijke grondslag	46	17	61	47	77	16	97
Jeugdverenigingen, clubhuizen							
rooms-katholiek	36	96	-	-	-	-	7
algemeen prot.-christelijk	39	2	72	72	72	87	11
geen godsdienst/levensbeschouwelijke grondslag	25	2	28	28	28	13	82

Tabel 19. De lidmaatschappen van verenigingen (totaal) naar kerkelijke gezindte van de leden en naar godsdienstig/levensbeschouwelijke grondslag van de verenigingen 1)

	Aantal lidmaatschappen		
	Totaal	Mannen	Vrouwen
Naar kerkelijke gezindte van het lid			
Totaal	100	100	100
Rooms-katholiek	36	37	35
Ned.-hervormd, totaal	26	24	28
waarvan:			
idem, kerks	13	12	14
idem, onkerks	13	12	14
Gereformeerd	13	12	16
Ander kerkgenootschap	4	3	5
Totaal prot.-christelijk	43	39	49
Geen kerkgenootschap	21	24	16
Naar godsdienstig/levensbeschouwelijke grondslag van de vereniging			
Totaal	100	100	100
Rooms-katholiek	27	26	30
Prot.-christelijk 2)	23	20	31
Geen	50	54	39

1) Deze cijfers hebben betrekking op alle verenigingssoorten tezamen die in deel 7 van deze serie publikaties zijn besproken.
2) W.o. Ned.-hervormde, gereformeerde, algemeen prot.-christelijke en andere godsdienstig/levensbeschouwelijke grondslag.

Tabel 20. De omvang van de vrije tijd per week (5 avonden + weekend) en de deelneming aan 21 vrije-tijdscategorieën in de herfst van 1962 of de zomer van 1963, in procenten/uren per week, bij televisiebezitters en niet-televisiebezitters

	Met televisie	Zonder televisie		Met televisie	Zonder televisie
Aantal uren vrije tijd per week	30,9	26,9	Verenigingsleven:		
Televisiekijkers	61	8	politieke vereniging	7	7
Cultuur, ontwikkeling:			vakvereniging	16	17
museum	8	9	zang- e.d. vereniging	7	6
beroepstoneel	8	10	jeugdvereniging	4	7
beroepsorkest	5	8	sportvereniging	20	18
amateuruitvoering	14	19	vrouwenvereniging	5	10
bioscoop	25	30	Sport:		
lezen van een boek	63	72	sport, spel, hobbies	2,1	2,3
zingen	3	6	voetbalwedstrijdbezoek	24	19
muziekinstrument bespelen ..	15	16	(andere) sportwedstrijdbezoek	14	16
aan cursus werken 1)	10	12	Sociabiliteit en ontspanning:		
			bezoek, praten e.d.	5,2	6,5
			rust en verpozing	3,4	4,1

1) Cijfers betreffen alleen de niet-schoolgaanden.

Tabel 21. De deelneming in 1963 aan enkele vrije-tijdscategorieën van televisiebezitters en niet-televisiebezitters bij verschillend gebruik van de televisie in procenten (mannen + vrouwen)

	Totaal	waarvan						
		personen zonder televisie		personen met televisie				
		niet bij anderen gekeken	1 of 2 avonden bij anderen gekeken	2 avonden niet gekeken	1 avond gekeken		2 avonden gekeken tezamen	
					2 uur of minder	meer dan 2 uur	minder dan 5 uur	5 uur of meer
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100
waarvan in de afgelopen 3 maanden één of meermalen een:								
bioscoop bezocht	27	29	41	31	29	23	24	18
voetbalwedstrijd bijgewoond .	22	18	22	22	22	24	28	27
andere sportwedstrijd bijgewoond	15	16	18	13	18	14	16	10
uitvoering door amateurvereniging bezocht	16	18	15	17	18	14	13	10
uitvoering door beroepstoneel, of -orkest of een museum bezocht	17	19	18	21	19	15	14	9
pocketboek en/of ander boek uitgelezen	67	72	77	66	64	63	67	58

B I J L A G E I

SAMENSTELLING VAN DE STEEKPROEF (EQUIVALENTE AANTALLEN) 1962 1)

	Totaal	Mannen	Vrouwen
TOTAAL	3 110	1 530	1 580
waaronder:			
per levensfase			
schoolgaanden	320	180	140
12 - 17 jaar	355	180	175
18 - 39 jaar, totaal	1 205	550	655
waarvan ongehuwd	470	245	225
gehuwd	735	305	430
40 - 59 jaar	940	450	490
60 jaar en ouder	610	350	260
per sociaal milieu			
agrarische bevolking	275	140	135
arbeiders	1 395	695	700
risicodragende middenstand	440	195	245
loontrekkende middenstand	725	370	355
leidinggevenden en welgestelden	240	125	115
onbekend	35	5	30
per onderwijsniveau			
niet-schoolgaanden, totaal	2 790	1 350	1 440
waarvan g.l.o.	1 470	595	875
l.n.o.	600	365	235
u.l.o.	430	220	210
v.h.m.o. en w.o.	280	170	110
overig	10	-	10
per kerkgenootschap			
rooms-katholiek	1 010	490	520
Ned.-hervormd, totaal	890	430	460
waarvan kerks	370	170	200
onkerks	520	260	260
gereformeerd	280	135	145
geen kerkgenootschap	770	400	370
overige kerkgenootschappen	160	75	85
per televisiebezit			
televisiebezitters	1 500	770	730
niet-televisiebezitters	1 610	760	850

1) Voor de verantwoording van de term "equivalente" aantallen, zie deel 1 van deze serie publikaties, bijlage I, par. 2 en 3

B I J L A G E II

Samenstelling van de steekproef (equivalente aantallen) 1963

	Totaal	Mannen	Vrouwen
TOTAAL	3 212	1 561	1 651
waaronder:			
per levensfase			
schoolgaanden	361	206	155
12 - 14 jaar, ongehuwd	153	76	77
15 - 17 jaar, ongehuwd	276	131	145
18 - 39 jaar, ongehuwd	427	220	207
< 40 jaar, gehuwd	758	326	432
40 - 59 jaar, geh. + ongeh.	977	475	502
60 jaar en ouder, geh. + ongeh.	562	308	254
per sociaal milieu			
agrarische bevolking	270	110	160
arbeiders, totaal	1 443	722	721
id., g.l.o.-niveau	969	405	564
id., l.n.o.-niveau	326	226	100
risicodragende middenstand	479	217	262
loontrekkende middenstand, totaal	753	371	382
id., g.l.o./l.n.o.-niveau	324	116	208
leidinggevenden en welgestelden	279	154	125
per onderwijsniveau			
Niet-schoolgaanden met			
g.l.o.	1 606	578	1 028
l.n.o.	567	350	217
u.l.o.	420	249	171
v.h.m.o. en w.o.	286	172	114
per kerkgenootschap			
rooms-katholiek	1 046	498	548
Ned.-hervormd	900	434	466
waarvan kerks	376	173	203
onkerks	524	261	263
gereformeerd	292	120	172
ander kerkgenootschap	125	59	66
geen kerkgenootschap	829	445	384
per televisiebezit			
televisiebezitters	1 815	930	885
niet-televisiebezitters	1 406	638	768

1) Voor de verantwoording van de term "equivalente" aantallen, zie deel 4 van deze serie publikaties, bijlage I, par. 2 en 3.

BIJLAGE III

VERANTWOORDING VAN DE ANALYSE VAN DE WEEKENDBESTEDINGSGEGEVENS OVER 1963

De C.B.S.-publikatie Vrije-tijdsbesteding in Nederland 1962-1963, deel 3 (Avond- en weekendbesteding, herfst 1962) geeft in staat 16 op blz. 30 enige associatieve verbanden tussen diverse vormen van vrije-tijdsbesteding en in staat 17 op blz. 31 nomologische patronen volgens de richtlijnen in Aanhangsel op blz. 76 resp. 77-78 uitgestippeld.

De vraag welke in deze bijlage behandeld - en ontkennend beantwoord - wordt, is, of een verdergaande, met name een principale componentenanalyse in de samenhangen tussen activiteiten verricht in het weekend meer inzicht zou kunnen verschaffen. Hiertoe zou een matrix van correlatie-coëfficienten tussen de maten van deelneming aan diverse vormen van vrije-tijdsbesteding voor de tabellen 1 t/m 3 het uitgangspunt moeten vormen.

Teneinde de berekeningen niet te compliceren,maar vooral ook om het probleem van de niet-kwantificeerbaarheid van verschillende maten van deelneming te ontgaan, is deelneming ongeacht haar mate gesteld tegenover niet-deelneming, in tegenstelling tot de oorspronkelijke opzet. Evenwel moet worden toegegeven dat op deze wijze mogelijke belangrijke verschillen in mate van deelneming zijn geëlimineerd.

Het bleek echter dat de correlatiecoëfficiënten voor het merendeel van de activiteiten zeer laag waren. Om deze reden is ook een verdergaande analyse (de principale componentenanalyse) 1) weinig zinvol.

Het feit dat dit mislukt is met de weekendbestedingsgegevens van 1963 is wellicht onder andere aan de volgende factor toe te schrijven.In tegenstelling tot deel 3 van deze serie bestaat de enquêteperiode niet alleen uit de zaterdagavond tezamen met de zondag maar was deze uitgebreid met de vrijdagavond.Het is nu niet onmogelijk dat wanneer weinig genuanceerde categorieën worden gebruikt,zoals in dit soort inventariserend onderzoek, deze uitbreiding een "egaliserende" invloed op de deelnemingscijfers heeft uitgeoefend, in die zin dat iemand die op vrijdagavond leest in een andere periode ook wel eens tot radiobeluistering komt.

---

1) C.B.S. Statistische en econometrische onderzoekingen; 2e kwartaal 1962.

R. 1654-7-65

NETHERLANDS CENTRAL BUREAU OF STATISTICS

Leisure in the Netherlands 1962-1963

Part 8

Concluding survey: characteristic patterns

UITGEVERSMAATSCHAPPIJ W. DE HAAN N.V.
HILVERSUM, 1966